

เมื่อชาวบ้านลุกขึ้นสู้หนี้:

โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา

ถอดบทเรียนตำบลพระพุทธรู้ต้นแบบชุมชนลดหนี้้อย่างยั่งยืน

ผศ. ดร.กนกพร อิมพลี และคณะ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ปี 2568

เมื่อชาวบ้านลุกขึ้นสู้:

โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา

ถอดบทเรียนตำบลพระพุทธรู้ต้นแบบชุมชนลดหนี้้อย่างยั่งยืน

ผศ. ดร.กนกพร นิยมพลี

ผศ. ดร.นุชจรี ภักดีจ่อหอ

ผศ. รัตติกร ศรีชัยชนะ

อาจารย์จารุกิตติ ไชยรอด

นางสาว อารีรัตน์ ประเมศรี

โครงการการพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดนครราชสีมา ระยะที่ 2
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาโคราช มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000

เมื่อชาวบ้านลุกขึ้นสู้หนี้: โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา

ถอดบทเรียนตำบลพระพุทธ สู่ต้นแบบชุมชนลดหนี้อย่างยั่งยืน

ผู้เขียน ผศ. ดร.กนกพร ฉิมพลี
 ผศ. ดร.นุชจรี ภัคดีจอหอ
 ผศ. รัตติกกร ศรีชัยชนะ
 อาจารย์จารุกิตติ์ ไชยรอด
 นางสาวอารีรัตน์ ประเมศรี

ออกแบบโดย นายปิยะรัตน์ โสดา

พิมพ์ครั้งที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2568

จัดพิมพ์โดย: โครงการการพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์มเพื่อการแก้ไขปัญหา
 ความยากจน จังหวัดนครราชสีมา (ระยะที่ 2)
 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาโคราช มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
 340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา
 จังหวัดนครราชสีมา โทรศัพท์ 04 400 9009 ต่อ 9440

ข้อมูลทางบรรณานุกรม:

**เมื่อชาวบ้านลุกขึ้นสู้หนี้ : โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา ถอดบทเรียนตำบล
พระพุทธสู่ต้นแบบชุมชนลดหนี้อย่างยั่งยืน.** -- นครราชสีมา : โครงการการพัฒนาและ
ยกระดับแพลตฟอร์มเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดนครราชสีมา
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2568.
84 หน้า : ภาพประกอบ

1. หนี้ -- ไทย -- นครราชสีมา 2. การเงินส่วนบุคคล 3. ครัวเรือน I. กนกพร ฉิมพลี.

332.024

ISBN (ebook) 978-616-8365-68-7

คำนิยม

หนังสือเล่มนี้เป็นมากกว่าการบันทึกกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา หากแต่เป็น “เรื่องเล่าที่มีลมหายใจ” ของผู้คนที่ลุกขึ้นมาจัดการชีวิตของตนเองด้วยพลังของข้อมูล ความร่วมมือ และความหวังที่ค่อย ๆ งอกงามขึ้นจากพื้นที่ หนังสือเล่มนี้ใช้รูปแบบการเล่าเรื่องที่พาผู้อ่านเข้าไปอยู่ท่ามกลางวิถีชีวิตของชาวตำบลพระพุทธ ตั้งแต่จุดที่ปัญหาหนี้สินกลายเป็นภาระกดทับครอบคร้ว ไปจนถึงจุดที่ชุมชนรวมพลังกันสร้างวินัยทางการเงิน พื้นฟูความมั่นใจ และสร้างระบบช่วยเหลือกันอย่างเป็นรูปธรรม

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การผสมผสานระหว่างข้อมูลเชิงพื้นที่กับเรื่องเล่าของผู้คนอย่างลงตัว ทำให้ผู้อ่านไม่เพียงเข้าใจ “ตัวเลขของปัญหา” แต่ยังเข้าใจ “หัวใจของชุมชน” ที่ยืนหยัดต่อสู้กับความยากจนอย่างมีศักดิ์ศรี เรื่องราวของกลุ่มออมทรัพย์เล็ก ๆ ที่ค่อย ๆ เติบโตเป็นโมเดลลดหนี้สินครัวเรือนต้นแบบสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อชาวบ้านมีข้อมูลที่ถูกต้อง มีพื้นที่ให้เรียนรู้ร่วมกัน และมีหน่วยงานสนับสนุนที่ทำงานเคียงข้างอย่างแท้จริง ก็สามารถเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นพลัง และสร้างระบบชุมชนที่เข้มแข็งได้อย่างน่าชื่นชม

ผู้อ่านจะได้รับประโยชน์มากกว่าการเรียนรู้วิธีการลดหนี้ เพราะหนังสือเล่มนี้มอบ “บทเรียนเชิงมนุษย์และเชิงระบบ” ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบกิจกรรมพัฒนาชุมชน การสร้างกลไกสนับสนุนครัวเรือนเปราะบาง การบริหารจัดการข้อมูลในพื้นที่ หรือการขับเคลื่อนงานแบบบูรณาการร่วมกันของหลายหน่วยงาน ที่สำคัญ หนังสือเล่มนี้ทำให้เราเห็นถึงความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ของการพัฒนาที่เริ่มต้นจากความเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ ในระดับหมู่บ้าน แต่ขยายผลไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งตำบลได้จริง

จึงขอชื่นชมคณะผู้วิจัยที่สามารถถอดเรื่องราวชีวิตของชาวบ้านออกมาเป็นองค์ความรู้ที่งดงามและมีคุณค่า หนังสือเล่มนี้มีไม่เพียงบันทึกของโครงการหนึ่ง แต่คือบทเรียนของการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของความจริง ความร่วมมือ และความหวัง ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้ปฏิบัติงานด้านสังคม หน่วยงานท้องถิ่น นักวิจัย ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป ได้นำไปสร้างความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ของตนเองต่อไป

รศ. ดร.อดิศร เนาวนนท์

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ จัดทำขึ้นภายใต้โครงการ การพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์มเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดนครราชสีมา (ระยะที่ 2) โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนากลไกการลดหนี้สินครัวเรือนที่ตั้งอยู่บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาชนในพื้นที่

เนื้อหาในเล่มนำเสนอประสบการณ์จริงจากตำบลพระพุทธร อำเภอนเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนาระบบลดหนี้ที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลาง ชาวบ้านได้ร่วมกันสำรวจข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา และออกแบบแนวทางจัดการหนี้ด้วยตนเอง ผ่านการขับเคลื่อนของกลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ จนเกิดเป็นโมเดลลดหนี้สินครัวเรือนที่สามารถนำไปปรับใช้และขยายผลในตำบลอื่นได้อย่างเหมาะสม

การถอดบทเรียนในเล่มนี้ไม่เพียงสะท้อนกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินเท่านั้น แต่ยังชี้ให้เห็นถึงพลังของการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการไม่ทอดทิ้งกันของคนในชุมชน การทำงานบนฐานข้อมูลที่ถูกต้องและเข้าใจบริบทของชาวบ้าน ทำให้การพัฒนาเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

คณะผู้จัดทำหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่ทำงานด้านพัฒนาชุมชน นักวิจัย ผู้ปฏิบัติงานท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่สนใจศึกษาระบบลดหนี้สินบนฐานชุมชน เพื่อเป็นแนวทางหรือแรงบันดาลใจในการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเอง และร่วมกันยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดนครราชสีมาและพื้นที่อื่นต่อไป

ผศ. ดร.กนกพร ฉิมพลี

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินงานภายใต้โครงการการพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์มเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดนครราชสีมา (ระยะที่ 2) ทำให้คณะผู้วิจัยได้เห็นคุณค่าที่แท้จริงของ “ข้อมูลที่มีชีวิต” และ “ความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากพื้นที่จริง” ไม่ว่าจะเป็นการติดตามครัวเรือนเปราะบาง การพัฒนากลไกการทำงานร่วมกันของหน่วยงานในพื้นที่ หรือการบันทึกบทเรียนจากตำบลต้นแบบ ล้วนเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความทุ่มเท ความไว้วางใจ และความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วน ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับจังหวัด

ขอแสดงความขอบคุณอย่างยิ่งต่อ รศ. ดร.อดิศร เนาวนนท์, ผศ. ดร.ทวีวัชรเกียรติศักดิ์ และ รศ. ดร.ชัคตตรัย รัชสวัสดิ์ ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ ซึ่งได้กรุณามอบแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ และทิศทางการประสานงานที่สำคัญ ทำให้การขับเคลื่อนงาน มีความชัดเจนและสอดคล้องกับเป้าหมายของการสร้างแพลตฟอร์มแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเป็นระบบ การให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดช่วยให้ทีมงานสามารถแปลงข้อมูลเชิงพื้นที่ให้เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า พร้อมต่อยอดไปสู่กระบวนการกำหนดนโยบายและการออกแบบกลไกสนับสนุนที่ยั่งยืนยิ่งขึ้น

คณะผู้วิจัยทุกท่านมีบทบาทสำคัญยิ่งในการลงพื้นที่ เก็บข้อมูล วิเคราะห์สภาพปัญหา และร่วมกันทำงานกับชุมชน ตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการ ทีมวิจัยได้สัมผัสทั้งความท้าทายและโอกาสที่เกิดขึ้นในพื้นที่จริง ไม่ว่าจะเป็นการร่วมประชุมกับผู้นำชุมชน การพูดคุยกับครัวเรือนที่ประสบปัญหาหนี้สิน หรือการสังเกตการขับเคลื่อนกิจกรรมจากกลุ่มออมทรัพย์ขนาดเล็กที่ค่อย ๆ เติบโตเป็นกลไกชุมชนที่เข้มแข็ง ความทุ่มเทของคณะผู้วิจัยทุกคนทำให้ข้อมูลที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้มีความลึกซึ้ง รอบด้าน และสะท้อนความเป็นจริงของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ความร่วมมือจากผู้นำชุมชน กลุ่มออมทรัพย์สังจะหมู่ 7 ชาวบ้านตำบลพระพุทธร และหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาชน ถือเป็นพลังสำคัญที่ทำให้การบันทึกบทเรียนและการพัฒนาระบบข้อมูลเชิงพื้นที่เป็นไปได้อย่างราบรื่น การเปิดพื้นที่ให้ทีมงานได้ร่วมเรียนรู้ การแบ่งปันประสบการณ์จริงจากหลายครัวเรือน และการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ทำ

ให้เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ไม่ใช่เพียงข้อเท็จจริงเชิงวิชาการ แต่เป็น “เรื่องเล่าที่มีชีวิต” ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบจัดการปัญหาความยากจนในระยะยาว

สุดท้าย คณะผู้จัดทำขอขอบคุณ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาโคราช มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ที่สนับสนุนการดำเนินงานทั้งด้านทรัพยากร บุคลากร และระบบการประสานงาน ทำให้การพัฒนาแพลตฟอร์มข้อมูลและการสร้างต้นแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง การสนับสนุนดังกล่าวได้เสริมพลังให้การทำงานเชิงพื้นที่ในระยะที่ 2 ขยายผลได้กว้างขึ้น เข้มแข็งขึ้น และตอบโจทย์ความต้องการของจังหวัดนครราชสีมาอย่างแท้จริง

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า องค์ความรู้และบทเรียนจากโครงการระยะที่ 2 ที่ได้ถ่ายทอดไว้ในหนังสือเล่มนี้ จะมีส่วนช่วยต่อการยกระดับกลไกการลดหนี้สินครัวเรือน การออกแบบแพลตฟอร์มข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และการขยายพลังของชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับจังหวัดและระดับประเทศ

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนิยม	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	จ
บทที่ 1 จุดเริ่มต้นของการ “ลุกขึ้นสู้”	1
บทที่ 2 จุดเปลี่ยนจากปัญหาสู่ความหวังของชุมชน	11
บทที่ 3 โมเดลลดหนี้สิน: พลังจากทุกภาคส่วน	25
บทที่ 4 เรื่องจริงจากหมู่ 7: เมื่อลุกขึ้นสู้	33
บทที่ 5 เมื่อการออมเล็ก ๆ เปลี่ยนชีวิตทั้งชุมชน	39
บทที่ 6 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	43
บทที่ 7 ปัญหาและอุปสรรคของการขับเคลื่อนโมเดล	53
บทที่ 8 บทสรุปภาพรวมของโมเดล	59
บทส่งท้าย จากหมู่บ้านเล็กสู่แรงบันดาลใจระดับชาติ	67
คณะผู้จัดทำ	71

บทที่ 1 จุดเริ่มต้นของการ “ลุกขึ้นสู้หนี้”

ในสังคมไทย “หนี้สินครัวเรือน” ไม่ใช่เพียงตัวเลขในบัญชีหรือยอดค้างชำระที่ต้องส่งธนาคารทุกเดือน แต่เป็นเงาสะท้อนของชีวิตจริงของผู้คน ที่บางครั้งต้องยืมเพียงเพื่อให้วันพรุ่งนี้ยังเดินต่อได้ จังหวัดนครราชสีมา — จังหวัดใหญ่ใจกลางภาคอีสาน — เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่สะท้อนปัญหานี้ได้ชัดเจนที่สุด จากฐานข้อมูลระบบ PPPConnext พบว่ามีครัวเรือนยากจนกว่า 190 ครัวเรือนในตำบลพระพุทธร และกว่าครึ่งหนึ่งอยู่ในภาวะ “หนี้สินเรื้อรัง” ทั้งในและนอกระบบ

เบื้องหลังตัวเลขเหล่านี้ คือเรื่องราวของเกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน และครอบครัวเล็ก ๆ ที่ต้องต่อสู้กับรายได้ที่ไม่แน่นอน ต้นทุนชีวิตที่สูงขึ้น และภาวะเศรษฐกิจที่ผันผวน หลายคนไม่ได้เป็นหนี้เพราะความฟุ่มเฟือย แต่เพราะต้องกู้เพื่อรักษาชีวิต — ซื้อเมล็ดพันธุ์ ปลูกพืชเลี้ยงลูก ส่งลูกเรียน หรือรักษาคคนในครอบครัวให้รอด

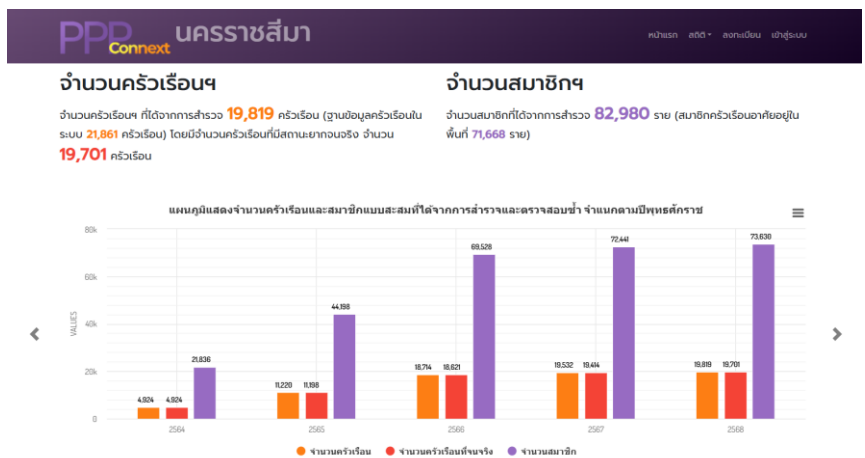
สถานการณ์หนี้สินครัวเรือนในจังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 1.1 วิกฤตหนี้สินครัวเรือนโคราชในจังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประชากรกว่า 2.6 ล้านคน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าว มันสำปะหลัง และพืชผักพื้นบ้าน แม้จะเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ แต่โครงสร้างรายได้ของครัวเรือนกลับไม่มั่นคง รายได้หลักขึ้นอยู่กับฤดูกาลและราคาผลผลิตที่ผันผวน ขณะที่รายจ่ายในชีวิตประจำวันเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากข้อมูลในระบบ PPPConnext และ TPMAP ปี 2568 พบว่า จังหวัดนครราชสีมามีครัวเรือนยากจนกว่า คนจน 139,401 คน จากประชากรสำรวจ 1,670,964 คน และในจำนวนนี้มีสัดส่วนมากกว่า ร้อยละ 60 ที่มีภาระหนี้สิน ทั้งจากแหล่งเงินกู้ในระบบและนอกระบบ โดยเฉลี่ยแต่ละครัวเรือนมีหนี้สินสะสมระหว่าง 80,000–300,000 บาท ขึ้นอยู่กับอาชีพและขนาดครอบครัว

ภาพที่ 1.2 ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัดนครราชสีมา ปี 2568
ที่มา: ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด (PPPConnext), 2568

แหล่งหนี้หลักของครัวเรือนส่วนใหญ่ ได้แก่

- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการปล่อยสินเชื่อเพื่อการผลิต แต่ในหลายกรณีกลับกลายเป็นภาระต่อเนื่องเมื่อเกษตรกรไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามรอบ
- กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (เงินล้าน) ที่ตั้งขึ้นเพื่อเสริมสภาพคล่องทางการเงิน แต่บางแห่งกลับเกิดปัญหาการบริหารจัดการหรือการปล่อยกู้ซ้ำซ้อน
- สินเชื่อนอกระบบ แม้จะพบในสัดส่วนไม่มาก แต่สร้างภาระหนักจากอัตราดอกเบี้ยสูง บางรายต้องจ่ายดอกเบี้ยกว่าร้อยละ 15–20 ต่อปี

ตัวเลขจากสำนักงานคลังจังหวัดนครราชสีมาระบุว่า ภาระหนี้สินรวมของประชาชนทั้งจังหวัดมีมูลค่ากว่า 490,000 ล้านบาท ซึ่งสะท้อนถึงความเปราะบางของเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ แม้ภาครัฐจะมีมาตรการปรับโครงสร้างหนี้และโครงการ “คลินิกแก้หนี้” เข้ามาช่วยเหลือ แต่ผลลัพธ์ยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรรายย่อยและผู้มีรายได้น้อยในชนบท ในมุมมองของชุมชนต้นเหตุของหนี้ไม่ได้มาจากการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย หากแต่มาจาก “หนี้เพื่ออยู่รอด” เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าเล่าเรียน และค่ารักษาพยาบาล นอกจากนี้ การบริโภคที่ได้รับอิทธิพลจากโซเชียลมีเดีย การซื้อของออนไลน์ และการเข้าถึงสินเชื่อที่ง่ายขึ้น ยิ่งซ้ำเติมให้ปัญหานี้ขยายวงกว้าง

“รายได้เท่าเดิม แต่รายจ่ายเพิ่มขึ้นทุกปี” — เป็นประโยคที่ได้ยินจากผู้นำชุมชนแทบทุกพื้นที่ และสะท้อนถึงโครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่สมดุล ระหว่าง “สิ่งที่ทำได้” กับ “สิ่งที่ต้องจ่าย”

ดังนั้น ปัญหานี้สินครัวเรือนไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของตัวบุคคล หากแต่เป็น “อาการ” ของระบบเศรษฐกิจชุมชนที่อ่อนแอ การแก้ไขจึงต้องมองให้ลึกกว่าการปลดหนี้ ต้องสร้างระบบการเงินชุมชนที่เข้มแข็งและเสริมภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจให้กับครัวเรือน ซึ่งกลายเป็นแรงบันดาลใจสำคัญในการพัฒนา “โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา” ในเวลาต่อมา

ปัญหาที่ซ่อนอยู่: หนี้เพื่ออยู่รอด ไม่ใช่หนี้ฟุ่มเฟือย

เมื่อพูดถึงคำว่า “หนี้สิน” หลายคนอาจนึกถึงการใช้จ่ายเกินตัว หรือ ความฟุ่มเฟือยของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน แต่สำหรับชาวบ้านในพื้นที่ชนบทของ จังหวัดนครราชสีมา ภาระหนี้สินที่ต้องแบกรับกลับมีรากฐานจาก “ความจำเป็นในการดำรงชีวิต” มากกว่าความต้องการที่ฟุ่มเฟือย

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ในตำบลพระพุทธ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่าชาวบ้านจำนวนมากเป็นหนี้เพราะต้อง “กู้เพื่ออยู่รอด” ไม่ใช่ “กู้เพื่อใช้” หนี้ส่วนใหญ่เกิดจากค่าใช้จ่ายจำเป็น เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าเล่าเรียนลูก ค่ารักษาพยาบาล หรือแม้แต่ค่าครองชีพประจำวันที่สูงขึ้นในแต่ละเดือน เมื่อรายได้จากภาคเกษตรไม่แน่นอน และราคาผลผลิตตกต่ำ ชาวบ้านจึงไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากการกู้ยืมเพื่อพุงชีวิตในช่วงที่รายรับไม่พอรายจ่าย

“บางเดือนขายผลผลิตได้เงินหมื่นเดียว แต่ต้องจ่ายหนี้ ๕

ก.ส. กับกองทุนหมู่บ้านรวมกันเกือบสองหมื่น” — คำบอกเล่าของ เกษตรกรวัย 58 ปี ในหมู่ 7 สะท้อนภาพชีวิตของหลายครัวเรือนใน ตำบลพระพุทธได้อย่างชัดเจน

หนี้ในระบบ เช่น สินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร (ธ.ก.ส.) หรือกองทุนหมู่บ้าน แม้จะมีอัตราดอกเบี้ยต่ำ แต่เมื่อขาด รายได้ต่อเนื่อง การชำระหนี้ตามกำหนดก็เป็นไปได้ยาก และเมื่อดอกเบี้ยทบต้น เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ หนี้สินก็ขยายตัวจนกลายเป็นภาระเรื้อรังที่ยากจะแก้

อีกหนึ่งปัจจัยสำคัญคือ “โครงสร้างรายได้ที่ไม่สมดุลกับรายจ่าย” รายได้หลักของครอบครัวมักขึ้นอยู่กับฤดูกาลหรือราคาพืชผลในตลาด ขณะที่ รายจ่ายมีทั้งรายวัน รายเดือน และรายปี — ตั้งแต่ค่าไฟ ค่าน้ำ ค่าน้ำมัน ไปจนถึง ค่าโทรศัพท์มือถือที่กลายเป็นสิ่งจำเป็นของชีวิตสมัยใหม่ แม้ในบางครอบครัวจะมี สมาชิกในวัยทำงานเดินทางไปทำงานต่างจังหวัดหรือในเมืองใหญ่ รายได้ที่ส่งกลับ มากก็ยังไม่เพียงพอที่จะปลดภาระหนี้ได้ทั้งหมดชาวบ้านบางส่วนจึงเลือก “หมุน หนี้” — กู้จากกองทุนหนึ่งเพื่อนำไปปิดอีกกองทุนหนึ่ง — จนเกิดหนี้ซ้ำซ้อนและ ความเครียดสะสมในชีวิตประจำวัน ยิ่งไปกว่านั้นความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การบริโภคในยุคออนไลน์ได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมาก การซื้อสินค้าแบบผ่อนชำระผ่านโทรศัพท์มือถือ หรือ “ซื้อก่อน จ่ายทีหลัง” กลายเป็นเรื่องปกติในหลายครอบครัวโดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่หรือวัยทำงานที่ต้องการเทียบเท่าทางสังคม เช่น โทรศัพท์รุ่นใหม่ รถจักรยานยนต์ หรือเครื่องใช้ไฟฟ้า ซึ่งกลายเป็นภาระที่ซ้ำเติมสถานการณ์ทางการเงิน

“สิ่งที่ย่ำแย่คือออนไลน์ มันทำให้คนอยากมีเหมือนคนอื่น... เห็นเขาซื้อ เราก็อยากได้” — ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 กล่าวไว้ระหว่างการสัมภาษณ์

ทั้งหมดนี้สะท้อนว่า ปัญหาหนี้สินของชาวบ้านไม่ได้เกิดจากการใช้ชีวิตเกินตัว หากแต่เป็นผลพวงของ “ระบบเศรษฐกิจที่ไม่เอื้อต่อคนเล็กคนน้อย” รายได้ที่ไม่พอเพียง การขาดเครื่องมือวางแผนการเงิน และการเข้าถึงแหล่งทุนที่ไม่เท่าเทียมทำให้ “หนี้เพื่ออยู่รอด” กลายเป็นสภาพความจริงที่ต้องยอมรับ และแม้จะมีโครงการช่วยเหลือต่าง ๆ จากภาครัฐ แต่หากขาดความรู้ ความเข้าใจ และกลไกชุมชนที่เข้มแข็ง ปัญหาหนี้ก็จะหมุนเวียนกลับมาซ้ำอีกครั้งนี้คือจุดตั้งต้นที่ทำให้ชุมชนตำบลพระพุทธเริ่มคิดและลงมือสร้าง “ทางออกของตัวเอง” ผ่านพลังของการรวมและความร่วมมือของคนในพื้นที่

ปัญหาที่ซ่อนอยู่ในชีวิต: หนี้เพื่ออยู่รอด ไม่ใช่หนี้ฟุ่มเฟือย

เสียงสะท้อนจากผู้คนในตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมาเผยให้เห็น “ความจริงอันซ่อนอยู่” เบื้องหลังปัญหาหนี้สินที่ยืดเยื้อมานานหลายปี — ไม่ใช่เพราะความไม่รู้จึกพอของชาวบ้าน หากแต่เพราะระบบเศรษฐกิจที่ไม่เอื้อให้คนตัวเล็กได้หายใจ ในวงสนทนากลุ่มกับชาวบ้านและผู้นำชุมชน คณะผู้วิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาได้รับรู้เรื่องราวซ้ำ ๆ ที่เชื่อมโยงกันอย่างน่าตกใจ หนี้ไม่ได้เริ่มจากความฟุ่มเฟือย แต่มาจากการดิ้นรนของครอบครัวที่ต้อง “อยู่ให้ได้” ท่ามกลางต้นทุนชีวิตที่สูงขึ้นทุกด้าน

ภาพสะท้อนชีวิตคนเป็นหนี้

เบื้องหลังคำว่า “หนี้สินครัวเรือน” คือชีวิตจริงของผู้คนที่ทำงานทุกวัน เพื่อให้มีข้าวกินในวันต่อไป สำหรับชาวบ้านตำบลพระพุทธร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกผักพื้นบ้านจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง รายได้ขึ้นอยู่กับราคาตลาดและฤดูกาล โดยเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่เพียง 8,000–12,000 บาท แต่ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนกลับสูงกว่า ทั้งค่าครองชีพ ค่าปุ๋ย ค่ายา และค่าน้ำมันในการขนส่งผลผลิต “หนี้” จึงกลายเป็นเพื่อนร่วมชีวิต — ไม่ใช่เพราะอยากได้ของฟุ่มเฟือย แต่เพราะอยากอยู่รอด

“บางบ้านเริ่มต้นจากกู้เงินซื้อปุ๋ย พอฝนทิ้งช่วง ผลผลิตเสีย ต้องกู้เพิ่มเพื่อใช้หนี้เดิม แล้วยกกู้ใหม่อีก เพราะไม่มีรายได้เข้ามาเลย” — คำบอกเล่าจากผู้นำกลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 (สัมภาษณ์ 1 ก.ย. 2568)

ดอกเบี้ยที่กลืนกินความหวัง

แม้แหล่งเงินกู้หลักของชาวบ้านจะอยู่ในระบบ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) กองทุนหมู่บ้าน และสหกรณ์ แต่โครงสร้างการชำระหนี้ที่ซับซ้อนและดอกเบี้ยสะสม ทำให้หนี้ก้อนเล็กในตอนแรกค่อย ๆ ขยายจนกลายเป็นภาระถาวรของครอบครัว บางครัวเรือนมีหนี้จากหลายแหล่งพร้อมกัน เฉลี่ยมากกว่า 5 รายต่อครัวเรือน จนต้องนำเงินจากกองทุนหนึ่งไปใช้หนี้อีกกองทุนหนึ่ง วนซ้ำเป็นวงจรไม่มีที่สิ้นสุด

“เวลาได้เงินกู้ใหม่มา ก็ต้องรีบจ่ายหนี้เก่า... เงินไม่ทันถึงมือเลยก็หมด” — สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ หมู่ 7 (รายงานลงพื้นที่ 6 ต.ค. 2568)

ดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้นทุกเดือนเหมือนน้ำที่ค่อย ๆ ซึมเข้ามาในชีวิตเงินที่ควรใช้ลงทุนต่อยอดหรือเก็บออมเพื่ออนาคต กลับหมดไปกับการชำระหนี้และดอกเบี้ยที่ทบต้น

หนี้ในระบบ: เาที่ซ่อนอยู่ในหมู่บ้าน

แม้ปัจจุบันหนี้ในระบบในตำบลพระพุทธรจะพบไม่มาก แต่ยังคงเป็น “หลุมพราง” ที่สร้างความเดือดร้อนรุนแรง หลายครัวเรือนต้องกู้จากเจ้าหนี้รายวันในยามฉุกเฉิน เช่น เมื่อสมาชิกในบ้านเจ็บป่วย หรือจำเป็นต้องใช้เงินด่วนเพื่อการศึกษาและค่าใช้จ่ายจำเป็น ข้อมูลภาคสนามระบุว่า มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งกู้เงินในระบบเพียง 10,000 บาท แต่ต้องจ่ายดอกเบี้ยวันละ 1,000 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 10 ต่อเดือน วงเงินเล็กที่กลายเป็นกับดักใหญ่ เพราะจ่ายแต่ดอกเบี้ยไม่แตะเงินต้นเลย

“ต้องกู้เพราะไม่มีทางเลือก ตอนลูกป่วยหนัก ถ้าไม่มีเงินก็รักษาไม่ได้... ตอนนั้นคิดแค่ให้ลูกหายก่อน เรื่องหนี้ไว้ทีหลัง” — ชาวบ้านหมู่ 7 ตำบลพระพุทธร (ข้อมูลกลุ่มสนทนากลุ่มภาคสนาม)

ปัญหานี้สะท้อนถึงการขาดระบบช่วยเหลือในยามวิกฤตทางเศรษฐกิจของครัวเรือนระดับฐานรากซึ่งมักไม่มีเงินสำรองหรือเข้าถึงสินเชื่อทางการได้ยาก ทำให้การกู้เงินในระบบเป็น “ทางรอดชั่วคราว” ที่กลายเป็น “ทางตันระยะยาว”

ภาระทางใจที่มองไม่เห็น

ผลกระทบจากหนี้สินไม่ได้จำกัดอยู่แค่ตัวเลขในบัญชี แต่ขยายเข้าสู่จิตใจของผู้คนหลายครอบครัวต้องอยู่ในภาวะกังวลและหมดกำลังใจ เพราะรู้สึกว่ “ทำเท่าไรก็ไม่พ้นหนี้” ผู้สูงอายุจำนวนมากกังวลว่าหนี้จะตกทอดไปถึงลูกหลาน ส่วนคนหนุ่มสาวเริ่มมองว่าการเป็นหนี้คือเรื่องปกติของชีวิต

“กลัวตายแล้วลูกต้องรับหนี้ต่อ... แต่อีกใจก็ไม่รู้จะเริ่มต้นแก็อย่างไร” — คำบอกเล่าของเกษตรกรสูงอายุ หมู่ 7 (สัมภาษณ์ภาคสนาม 2568)

ความจนจึงกลายเป็นมากกว่าภาวะทางเศรษฐกิจ แต่เป็น “วัฒนธรรมของการอยู่รอด” ที่สืบทอดต่อกันผ่านวิถีชีวิต คนในชุมชนจำนวนไม่น้อยเชื่อว่าการเป็นหนี้ไม่ใช่เรื่องเลวร้ายตราบใดที่ยัง “หมุนให้ทัน” และไม่ถูกฟ้องร้อง แต่ความเชื่อเช่นนี้กลับทำให้หนี้กลายเป็น “วงจรชีวิต” ทุกครั้งที่ดอกเบี้ยเดินหน้า

เงินที่ควรใช้จ่ายเพื่อพัฒนาครอบครัว กลับถูกดึงออกจากระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

เหตุผลที่เลือก “ตำบลพระพุทธ” เป็นพื้นที่ต้นแบบ

การคัดเลือก “ตำบลพระพุทธ” อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่นำร่องของโครงการ “โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา” ไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นการพิจารณาจากข้อมูลเชิงประจักษ์ของทั้ง “ปัญหา” และ “ศักยภาพ” ของพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักของโครงการวิจัยที่มุ่งเน้น “การลดหนี้ด้วยพลังของชุมชน” โดยมีเหตุผลสำคัญ 4 ประการในการเลือกพื้นที่ ประกอบด้วย พื้นที่ที่มีปัญหาหนี้สินเรื้อรังและซับซ้อน ชุมชนที่มีผู้นำเข้มแข็งและได้รับความเชื่อมั่น กลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งและมีระบบบริหารจัดการดี พื้นที่ที่มีทุนทางสังคมและความร่วมมือจากหลายภาคส่วน

พื้นที่ที่มีปัญหาหนี้สินเรื้อรังและซับซ้อน

ข้อมูลจากระบบ PPPConnext และ TPMAP (2567) แสดงให้เห็นว่า ตำบลพระพุทธเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีครัวเรือนยากจนและมีภาระหนี้สินจำนวนมากกว่า 50% ของครัวเรือนทั้งหมดมีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ โดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 120,000–300,000 บาทและในหลายกรณีเป็น “หนี้ซ้อนหนี้” จากหลายแหล่งพร้อมกัน

ชุมชนยังเผชิญกับปัญหารายได้ไม่แน่นอนจากภาคเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่ฤดูกาลและราคาผลผลิตส่งผลโดยตรงต่อรายได้ ขณะที่รายจ่ายประจำ เช่น ค่าครองชีพ ค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าเล่าเรียน ยังคงเพิ่มขึ้นต่อเนื่องจึงเป็นพื้นที่ที่สะท้อน “โครงสร้างหนี้สินเชิงระบบ” ของจังหวัดนครราชสีมาได้อย่างแท้จริง

“เกือบทุกบ้านมีหนี้ แต่ไม่ใช่หนี้เพื่อซื้อของหรู เป็นหนี้ที่ต้องกู้เพื่อให้ครอบครัวอยู่รอด” — ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ตำบลพระพุทธ (สัมภาษณ์ 1 ก.ย. 2568)

ชุมชนที่มีผู้นำเข้มแข็งและได้รับความเชื่อมั่น

อีกเหตุผลสำคัญที่ทำให้ตำบลพระพุทไธได้รับการคัดเลือก คือ ผู้นำชุมชนมีความน่าเชื่อถือ ซื่อสัตย์ และมีวินัยในการบริหารงาน โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 7 และคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่อย่างกว้างขวาง ผู้นำชุมชนไม่เพียงแต่ทำหน้าที่บริหารจัดการเงินกองทุนเท่านั้น แต่ยังเป็น “แบบอย่างของวินัยทางการเงิน” และเป็นผู้ขับเคลื่อนแนวคิด “ออมก่อนใช้” ให้เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันของคนในหมู่บ้าน ความไว้วางใจนี้เองที่ทำให้การดำเนินงานด้านการเงินชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่น โปร่งใส และตรวจสอบได้

“ถ้าไม่มีความซื่อสัตย์ กลุ่มออมทรัพย์อยู่ไม่ได้ เพราะเงินคือของทุกคน” — คำกล่าวของประธานกลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 (รายงานภาคสนาม 2568)

กลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งและมีระบบบริหารจัดการดี

ตำบลพระพุทไธ โดยเฉพาะหมู่ 7 มีการจัดตั้ง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตั้งแต่ปี 2555 และพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนมีสมาชิกกว่า 200 คน มีเงินทุนหมุนเวียนหลายแสนบาทต่อปีกฎระเบียบของกลุ่มมีความชัดเจนและเป็นธรรม เช่น สมาชิกต้องฝากเงินทุกวันที่ 1 ของเดือน ไม่เกินเที่ยงวัน ฝากขั้นต่ำ 50 บาท สูงสุดไม่เกิน 1,000 บาท ไม่อนุญาตให้ขาดส่งเกิน 3 เดือน การกู้ยืมต้องมีผู้ค้ำประกัน และคืนเงินภายในระยะเวลาที่กำหนด

นอกจากนี้ กลุ่มยังให้สินเชื่อกู้เงินดอกเบี้ยต่ำ (ร้อยละ 0.5 ต่อเดือน) เพื่อช่วยสมาชิกที่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วน ทำให้สมาชิกจำนวนมากสามารถหลุดพ้นจากการพึ่งพาหน้้นนอกระบบได้จริง

“กลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้านนี้เป็นตัวอย่างของการบริหารแบบมีวินัยและหัวใจ ไม่ใช่แค่เรื่องตัวเลข” — สรุปรายงานภาคสนามมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา (6 ต.ค. 68)

พื้นที่ที่มีทุนทางสังคมและความร่วมมือจากหลายภาคส่วน

ตำบลพระพุทไธมีโครงสร้างชุมชนที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนงานแบบบูรณาการ หน่วยงานท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสำนักงาน

พัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาได้เข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนผ่านโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (โครงการพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์มเพื่อการแก้ไขปัญหาคาความยากจนในจังหวัดนครราชสีมา ระยะที่ 2 ปีงบประมาณ 2568) โดยทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยงทางวิชาการ” ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเงินครัวเรือน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ และแนวทางการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือน

“มหาวิทยาลัยไม่ได้มาช่วยชั่วคราว แต่มาช่วยให้ชาวบ้านเรียนรู้และจัดการหนี้ของตนเองได้” — คำกล่าวของ ผศ.ดร.กนกพร นิมพลี (ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายพัฒนาท้องถิ่น)

ตำบลพระพุทธรูปเป็นพื้นที่ที่ “มีทั้งปัญหาและศักยภาพ” อยู่ในตัว มีหนี้สินเรื้อรังในระดับชุมชน แต่ก็มีวินัย ความร่วมมือ และผู้นำที่เข้มแข็งพร้อมขับเคลื่อนสิ่งเหล่านี้ทำให้ตำบลพระพุทธรูปกลายเป็น พื้นที่ต้นแบบของการลดหนี้สินครัวเรือนอย่างยั่งยืนและเป็นจุดเริ่มต้นของการออกแบบ “โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา” ซึ่งต่อยอดไปสู่การขยายผลในตำบลอื่น เช่น ตำบลหลุมข้าว และตำบลท่าช้างในระยะต่อมา

บทที่ 2 จุดเปลี่ยนจากปัญหาสู่ความหวังของชุมชน

ปัญหาหนี้สินครัวเรือนได้กลายเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับฐานราก โดยเฉพาะในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีสัดส่วนครัวเรือนที่มีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบสูงเป็นลำดับต้น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเผชิญกับรายได้ที่ไม่แน่นอนจากภาคเกษตร ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น และการขาดวินัยทางการเงิน ทำให้ครัวเรือนจำนวนมากตกอยู่ใน “วงจรหนี้สินเรื้อรัง” ที่ยากต่อการหลุดพ้น

บทนี้มุ่งนำเสนอ “จุดเปลี่ยนจากปัญหาสู่ความหวังของชุมชน” ผ่านกรณีศึกษาของตำบลพระพุทธร โดยถอดรหัสกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากฐานรากตั้งแต่การรวมตัวของคนในชุมชน การสร้างวินัยทางการเงิน การออม ความโปร่งใสในการบริหารกองทุน ตลอดจนความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่เข้ามาเกื้อหนุนกระบวนการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า การลดปัญหาหนี้สินไม่ได้ขึ้นอยู่กับมาตรการทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัย “ทุนทางสังคม” และ “พลังการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของโมเดล “ลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา”

การรวมตัวของคนตัวเล็ก: จุดเริ่มต้นของกลุ่มออมทรัพย์สังจะ

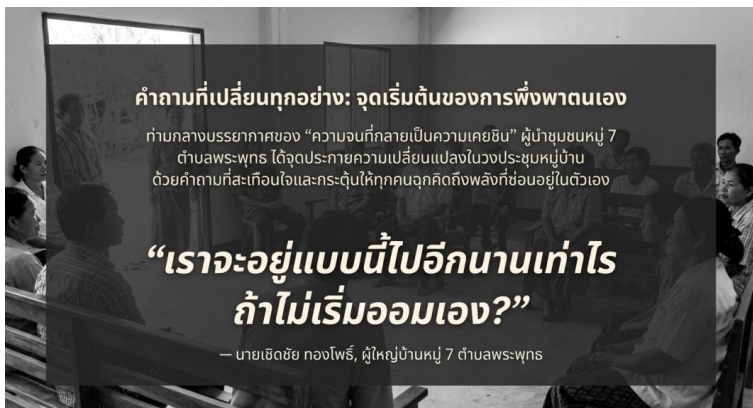
ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2555 ชาวบ้านตำบลพระพุทธร อำเภอนครราชสีมา เกียรติ จังหวัดนครราชสีมาต่างเผชิญกับปัญหาหนี้สินเรื้อรังที่สะสมต่อเนื่องมาหลายปี หลายครัวเรือนต้องกู้เงินทั้งในระบบและนอกระบบเพื่อดำรงชีพ โดยเฉพาะเกษตรกรที่ปลูกผักพื้นบ้าน เช่น กระเทียม ผักกาดขาว ผักชี และถั่วฝักยาว ซึ่งต้องรับความเสี่ยงทั้งจากราคาผลผลิตที่ผันผวนและต้นทุนที่เพิ่มขึ้นทุกปีเมื่อรายได้ไม่พอรายจ่าย หนี้ก็กลายเป็นต้นเหตุของหนี้ใหม่ และความทุกข์จากการเป็นหนี้กลายเป็นเรื่อง “ปกติในชีวิตประจำวัน” ของหลายครอบครัว

“ตอนนั้นไม่มีใครคิดว่านี่จะหมดได้ เรากู้กันทุกปี หมุนหนี้
ใช้หนี้ แต่ก็ยังไม่พอ”— เกษตรกรหญิง หมู่ 7 ตำบลพระพุทธ (ข้อมูล
ภาคสนาม, 6 ตุลาคม 2568)

จุดเริ่มจากวงพูดคุยเล็ก ๆ สู่อำนาจจริง

ในช่วงเวลาที่ปัญหาหนี้สินครัวเรือนในตำบลพระพุทธรู้กำลังทวีความรุนแรงไม่ว่าจะเป็นหนี้จากการเกษตร หนี้กองทุนหมู่บ้าน หรือหนี้ในระบบชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มรู้สึก “เหนื่อยล้า” จากการหมุนเงินเพื่อใช้หนี้ที่ไม่มีวันจบสิ้น ภาวะดังกล่าวไม่ได้เพียงทำให้ชีวิตขาดสภาพคล่อง แต่ยังบั่นทอนความเชื่อมั่นของคนในชุมชนอย่างลึกซึ้งหลายครอบครัวหลีกเลี่ยงการพูดถึงเรื่องเงินในที่สาธารณะ เพราะมองว่าเป็น “เรื่องน่าอาย” และการเป็นหนี้ถูกตีความว่าเป็น “ความล้มเหลวของชีวิต”

บรรยากาศของ “ความจนที่กลายเป็นความเคยชิน” นี้ค่อย ๆ ถูกท้าทายขึ้นเมื่อผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ตำบลพระพุทธร อำเภอนครราชสีมา นายเชิดชัย ทองโพธิ์ ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่ได้รับความเชื่อถือสูงได้เปิดวงพูดคุยเล็ก ๆ กับชาวบ้านกลุ่มหนึ่งในงานประชุมหมู่บ้านช่วงปลายปี 2555 โดยตั้งคำถามง่าย ๆ แต่สะเทือนใจว่า “เราจะอยู่แบบนี้ไปอีกนานเท่าไร ถ้าไม่เริ่มออมเอง?”— ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ตำบลพระพุทธร (สัมภาษณ์ภาคสนาม, 1 กันยายน 2568)

รูปที่ 2.1 จุดเริ่มต้นของการพึ่งพาตนเอง

คำถามนี้กลายเป็น “จุดเปลี่ยนทางความคิด” ที่สำคัญของชุมชนเพราะ มันไม่ได้พูดถึงการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก แต่ชี้ให้เห็นถึงพลังที่ซ่อนอยู่ในตัวคนในหมู่บ้านเอง คือความสามารถในการร่วมมือ ร่วมอม และร่วมแก้ปัญหา ในเวทีพูดคุยเล็ก ๆ นั้น ชาวบ้านเริ่มแลกเปลี่ยนกันอย่างตรงไปตรงมาถึงสาเหตุที่ต้องกู้ยืมเงิน ความอึดอัดจากดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้น และความฝันเล็ก ๆ ที่อยากมี “เงินสำรองของตัวเอง” สักก้อน ไม่ใช่เพื่อความหรูหราแต่เพื่อความสบายใจในยามเจ็บป่วยหรือยามฝนไม่ตกตามฤดูกาล

จากวงสนทนาขนาดเล็กนี้เอง ได้กลายเป็นเมล็ดพันธุ์ของแนวคิด “**กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน**” โดยมีแนวคิดหลักคือให้ทุกคน เริ่มจากสิ่งเล็ก ๆ ที่ทำได้จริงไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากโครงการใด ไม่ต้องมีเงินมาก แต่ต้องมี “วินัยร่วม”

“เรามีคนในหมู่บ้านตั้งหลายสิบคน ถ้าแต่ละคนออมเดือนละห้าสิบ มันก็เป็นเงินก้อนใหญ่ได้เหมือนกัน” — ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7
ตำบลพระพุท (สัมภาษณ์ภาคสนาม, 1 กันยายน 2568)

แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการ “**เศรษฐกิจพอเพียง**” ที่เน้นความพอประมาณและการมีภูมิคุ้มกันในตัวเองซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเน้นย้ำว่า “การพัฒนาคนต้องเริ่มจากการรู้จักตนเอง” เมื่อชาวบ้านตำบลพระพุทเริ่มมองเห็นว่าการออมคือทางรอด ไม่ใช่การะพลั่งการรวมตัวจึงเริ่มต้นขึ้นอย่างช้า ๆ แต่มั่นคง

ในเดือนต่อมา มีการนัดพบกันอีกครั้งที่ศาลาประชาคมหมู่บ้านเพื่อแลกเปลี่ยนแนวทางการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์อย่างเป็นรูปธรรมมีการเชิญผู้แทนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มาให้คำปรึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับวิธีบริหารกองทุนและการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย สิ่งที่แตกต่างกัน “โครงการออมทรัพย์” ในหลายพื้นที่คือ กลุ่มนี้ไม่ได้เกิดจากแรงผลักดันของหน่วยงานภายนอก แต่เกิดจาก “แรงปรารถนาภายในของคนในหมู่บ้าน” ทุกคนเห็นตรงกันว่า หากเริ่มออมแม้เพียงเล็กน้อย แต่ทำร่วมกันอย่างต่อเนื่องเงินจำนวนนี้จะกลายเป็น “ทุนกองกลางแห่งความหวัง” ที่ช่วยพยุงกันในยามจำเป็น

การก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์สัจจะ

หลังจากชาวบ้านหมู่ 7 ตำบลพระพุทฺธได้ตกลงเลือกแนวคิดร่วมกันว่าจะ “สร้างระบบการออมของตนเอง” เพื่อคลี่คลายปัญหาหนี้สินภายในครัวเรือนในปลายปี พ.ศ. 2555 จึงเกิดการรวมตัวของสมาชิกกลุ่มแรกจำนวน 40 คน โดยแต่ละคนต่างมีความตั้งใจเพียงข้อเดียว “เริ่มออมเท่าที่ไหว เพื่อไม่ต้องกู้เท่าที่จำเป็น”

กลุ่ม “ออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7” เกิดจากความตั้งใจด้วยแนวคิด “ออมก่อนกู้” ซึ่งแตกต่างจากแนวทางในอดีตที่มักเริ่มต้นด้วยการ “กู้ก่อนค่อยคิดใช้” แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งให้คนรู้จักพอประมาณและมีภูมิคุ้มกันทางการเงิน

“การออมไม่ใช่เรื่องของคนมีเงินมาก แต่คือการฝึกให้รู้จักวางแผน รู้จักพอ และไม่ต้องเป็นหนี้เพิ่ม” — ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ตำบลพระพุทฺธ (สัมภาษณ์ภาคสนาม, 1 กันยายน 2568)

ก่อร่างสร้างทางรอด: กำเนิด “กลุ่มออมทรัพย์สัจจะ”

จากคำถามในวันนั้น นำไปสู่การก่อตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7” ในปลายปี พ.ศ. 2555 โดยมีแนวคิดพลิกจากเดิมที่ “กู้ก่อนค่อยคิดใช้” มาเป็นปรัชญาใหม่ที่ยั่งยืนกว่า

หลักการสำคัญ

“ออมก่อนกู้”: สร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินด้วยตนเอง ไม่ใช้การก่อหนี้เพิ่ม

จุดเริ่มต้น

สมาชิกกลุ่มแรก:
40 คน

เงินออมเริ่มต้น:
เพียงเดือนละ
50 บาทต่อคน

เป้าหมายร่วม: สร้าง
“ทุนกองกลางแห่งความหวัง”
เพื่อช่วยเหลือกันในยามจำเป็น

รูปที่ 2.2 จุดกำเนิดกลุ่มออมทรัพย์สัจจะ

การฝากเงินครั้งแรก: จุดเริ่มของความหวังใหม่

ชาวบ้านได้รวมตัวกันอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2555 โดยมีสมาชิกกลุ่มแรกจำนวน 40 คน ภายใต้ชื่อ “กลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7” และในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2555 สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกัน “ฝากเงินครั้งแรก” แม้จะเป็นยอดเพียงไม่กี่พันบาท แต่เต็มไปด้วยความภูมิใจและความหวังใหม่ของคนในหมู่บ้าน เพราะนี่คือ “ก้าวแรกของการเปลี่ยนแปลง” จากการพึ่งพาเจ้าหน้าที่ภายนอกสู่การพึ่งพาตนเองภายในชุมชนอย่างแท้จริง เหตุการณ์วันนั้นถูกจดจำในความทรงจำของคนในพื้นที่ว่าเป็น “วันที่ชาวบ้านเริ่มมีความหวัง” และถือเป็นจุดเริ่มต้นที่วางรากฐานให้ตำบลพระพุทธรักษาสู่การเป็น “ชุมชนต้นแบบด้านวินัยทางการเงิน” ในเวลาต่อมา

บทเรียนจากการก่อตั้ง: พลังเล็ก ๆ ที่เปลี่ยนทิศทางชีวิต

ประสบการณ์จากการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 ตำบลพระพุทธรักษาให้เห็นว่าการแก้ปัญหาหนี้สินไม่จำเป็นต้องเริ่มจากทุนก้อนใหญ่แต่ต้องเริ่มจาก “ความเข้าใจรวม” และ “ความไวใจ” ในระดับชุมชน แนวทางของตำบลพระพุทธรักษาเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของแนวคิด “Inside-out Development” หรือการพัฒนาจากภายในที่คนในพื้นที่ลุกขึ้นออกแบบทางรอดของตนเอง โดยใช้เครื่องมือเรียบง่ายอย่างการออมและความโปร่งใสเป็นฐานสำคัญ

ผลที่เกิดขึ้นในระยะต่อมา คือ การลดการพึ่งพาเงินกู้ยืมจากระบบ การเกิดวินัยทางการเงินในครัวเรือน และการขยายผลของกลุ่มไปยังหมู่บ้านข้างเคียง ซึ่งทั้งหมดเริ่มต้นจากก้าวเล็ก ๆ ของชาวบ้าน 40 คนที่เชื่อในพลังของ “สัจจะ”

เล็กแต่ยั่งยืน: หลักการดำเนินงานของกลุ่ม

แม้จะเริ่มจากเงินออมเพียงหลักสิบต่อคนต่อเดือนแต่ด้วยระบบบริหารจัดการที่โปร่งใสและวินัยร่วมกัน กลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 สามารถเติบโตอย่างมั่นคง หัวใจของการดำเนินงานอยู่ที่ 4 หลักสำคัญ คือ **วินัย** — สมาชิกออมประจำทุกเดือนตามกติกา “สัจจะออมวันเดียวกัน” **ความโปร่งใส** — รายงานบัญชีทุกเดือน เปิดเผยข้อมูลต่อหน้าทีประชุม **ตรวจสอบได้** — มีผู้ตรวจสอบบัญชีอิสระ

และรายงานต่อสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ และ แบ่งปันคืนสู่ชุมชน — ถ้าใครส่วนหนึ่ง ถูกนำกลับสู่สวัสดิการและกิจกรรมสาธารณะ

4 เสาหลักแห่งความไว้วางใจ: หัวใจการบริหารเงินของชุมชน

ความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์จะไม่ได้ขึ้นอยู่กับขนาดของเงินทุน แต่อยู่ที่ระบบบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บน 4 หลักการสำคัญ ซึ่งสร้างความโปร่งใสและเป็นธรรมให้เกิดขึ้นจริง

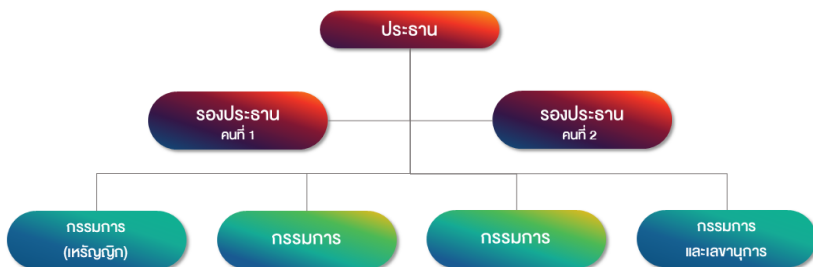

รูปที่ 2.3 หลักการดำเนินงานของกลุ่ม

“เงินของกลุ่มคือเงินของทุกคน เราจึงต้องทำให้ทุกอย่างเปิดเผย ฝากแล้วมั่นใจว่ามีที่เก็บ มีที่ใช้ และมีคนดูแลจริง ๆ” — ประธานกลุ่มออมทรัพย์สี่จะหมู 7 (สัมภาษณ์ภาคสนาม, 23 ตุลาคม 2568)

โครงสร้างการบริหารจัดการแบบโปร่งใสและตรวจสอบได้

คณะกรรมการบริหารกลุ่มจำนวน 7 คน ได้รับเลือกจากสมาชิกโดยเปิดเผยประกอบด้วยประธาน รองประธาน เทรุญญิก เลขานุการ ผู้ตรวจสอบบัญชี และกรรมการฝ่ายติดตามหนี้การดำเนินงานทุกขั้นตอน — ตั้งแต่การรับฝาก การอนุมัติเงินกู้ การสรุปรายเดือนจนถึงการจัดประชุมใหญ่ประจำปี — ต้องบันทึกเป็นเอกสารและลงนามโดยคณะกรรมการอย่างน้อย 3 คน

รูปที่ 2.4 คณะกรรมการบริหารกลุ่ม

คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ ชุดก่อตั้ง จนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย

1. นายเชิดชัย ทองโพธิ์	ประธาน
2. นายราชันย์ น้อยเกิด	รองประธาน
3. นายเสนอ กิตติพันธ์	รองประธาน
4. นางทองสุข สิมขุนทด	กรรมการและเหรียญกษาปณ์
5. น.ส.พรพิมล พรายวัฒน์	กรรมการ
6. นายสามารถ คงสนิท	กรรมการ
7. นางสุณิสา ทองโพธิ์	กรรมการและเลขานุการ

การเปิดเผยข้อมูลทางการเงินอย่างสม่ำเสมอ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้าง “ความไว้วางใจ” และ “ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม” ในหมู่สมาชิก ซึ่งถือเป็นหัวใจของความยั่งยืนของกลุ่มออมทรัพย์พระพุทธร

“เงินกองนี้เป็นของทุกคน เราเลยต้องทำให้โปร่งใสที่สุด ฝากแล้วมั่นใจว่ามีที่เก็บ มีที่ใช้ และมีคนดูแลจริง ๆ” — ประธานกลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 (สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2568)

การออมที่ทุกคนมีส่วนร่วม

กติกาการออมถูกออกแบบให้เรียบง่ายและทำได้จริงเพื่อให้ทุกคนมีโอกาสร่วมโดยไม่รู้สึกว่ายากเกินไป “จนเกินไปที่จะออม” โดยกลุ่ม

กำหนดให้สมาชิก ฝากเงินทุกวัน ที่ 1 ของเดือน ก่อนเที่ยงวัน และกำหนด “จำนวนเงินออมขั้นต่ำ 50 บาทต่อเดือน” หากมีศักยภาพสามารถฝากมากกว่าได้สูงสุดไม่เกิน 1,000 บาท ระบบนี้ถูกเรียกว่า “สัจจะออมวันเดียวกัน” — เป็นสัญลักษณ์ของความพร้อมเพรียง ทุกครั้งที่สมาชิกรำเงินมาฝาก จะมีการลงบันทึกใน “สมุดคู่ฝาก” และประกาศยอดรวมกองทุนต่อหน้าสมาชิกทุกคน เพื่อความโปร่งใส

“บางคนออมแค่ห้าสิบบาท แต่เขาไม่เคยขาดเลย... มันไม่ใช่เรื่องจำนวนเงิน แต่มันคือความมั่นใจว่าเราจะช่วยกันทุกเดือน”—
เหรียญกุ่มออมทรัพย์หมู่ 7 (รายงานภาคสนาม, 23 ตุลาคม 2568)

กู้ได้ ต้องคืนได้

กลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 ดำเนินงานภายใต้หลักคิดสำคัญว่า “เงินทุกบาทเป็นของชุมชน ต้องใช้ด้วยความรับผิดชอบ” การปล่อยกู้จึงจำกัดเฉพาะ “สมาชิกภายในกลุ่ม” เท่านั้น เพื่อให้การหมุนเวียนเงินเกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนในหมู่บ้านเอง สินเชื่อที่กลุ่มให้ส่วนใหญ่เป็น สินเชื่อฉุกเฉิน และ สินเชื่อเพื่อการยังชีพ ไม่ใช่เพื่อการบริโภคหรือใช้จ่ายฟุ่มเฟือย แต่เพื่อช่วยให้ครอบครัวผ่านพ้นวิกฤตเฉพาะหน้า เช่น ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล การศึกษาของบุตร หรือการลงทุนขนาดเล็กในครัวเรือน

แนวคิดนี้สะท้อนเจตนารมณ์ของกลุ่มที่มอง “เงินกู้” ไม่ใช่ทางรอดชั่วคราว แต่คือ “เครื่องมือสร้างวินัยและโอกาส” ให้สมาชิกได้ล้มตาอำปาก

“เราดูไม่ใช่แค่ว่ากู้ไปทำอะไร แต่ดูว่าคนกุ่มีวินัยแค่ไหน เคยออม เคยชำระไหม ถ้าขยันและซื่อสัตย์ กลุ่มก็อยากช่วย”— เหรียญกุ่มออมทรัพย์ หมู่ 7 (รายงานภาคสนาม, 23 ตุลาคม 2568)

หลักเกณฑ์สำคัญของการกู้เงินภายในกลุ่ม

เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและยั่งยืน กลุ่มกำหนดเงื่อนไขการกู้ไว้อย่างชัดเจน ได้แก่

- เป็นสมาชิกกลุ่มไม่น้อยกว่า 3 เดือน
- มีประวัติการออมสม่ำเสมอ (อย่างน้อย 3 ครั้งติดต่อกัน)

- ต้องมี “ผู้ค้ำประกัน” ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มและมีสถานะการเงินมั่นคง
- อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0.5-1 ต่อต่อปี
- ระยะเวลาการชำระหนี้ ไม่เกิน 12 เดือน (ไม่เกิน 25 ธันวาคมของทุกปี)

การพิจารณาอนุมัติจะทำโดย “คณะกรรมการสินเชื่อ” อย่างน้อย 3 คนร่วมลงนามในแต่ละกรณีเพื่อป้องกันการลำเอียงหรือผลประโยชน์ทับซ้อน ระบบนี้ไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการทางการเงิน แต่คือ “การสร้างวินัยร่วม” ที่ทำให้สมาชิกเรียนรู้ทั้งการบริหารรายได้-รายจ่าย และการรักษาคำพูดในฐานะผู้กู้ที่ต้องคืนเงินตามสัญญา

การบริหารสินเชื่อและการช่วยเหลือสมาชิกในยามจำเป็น

แม้กลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 จะเริ่มต้นจากการออมเพียงเดือนละไม่กี่สิบบาทแต่เมื่อกองทุนเติบโตขึ้นและมีเงินหมุนเวียนเพียงพอ คณะกรรมการจึงได้กำหนดระบบ “สินเชื่อเพื่อสมาชิก” เพื่อให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำในยามจำเป็น ลดการพึ่งพาเจ้าหนีนอกระบบ พร้อมจัดตั้งกลไก “กองทุนช่วยเหลือฉุกเฉิน” สำหรับสมาชิกที่ประสบเหตุไม่คาดฝัน เช่น เจ็บป่วยหรือครอบครัวเดือดร้อน

ระบบสินเชื่อและสวัสดิการดังกล่าวจึงเป็น “กลไกชุมชน” ที่เสริมกันระหว่างการออม → การเข้าถึงทุน → การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งกลายเป็นหัวใจของการบริหารจัดการกลุ่มอย่างยั่งยืน

กลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 มีระบบการบริหารเงินที่เรียบง่ายแต่มีประสิทธิภาพสูงโดยใช้หลักการ “ออมร่วม-ใช้ร่วม-คืนร่วม” เพื่อให้เงินหมุนเวียนอยู่ภายในชุมชนเอง สมาชิกแต่ละคน ฝากเงินเดือนละ 50-1,000 บาท (คิดเป็นหุ้นละ 50 บาท) เงินออมทั้งหมดจะถูกรวบรวมเข้าสู่ “กองทุนกลางของกลุ่ม” และนำไปใช้ใน 3 กิจกรรมหลักคือ

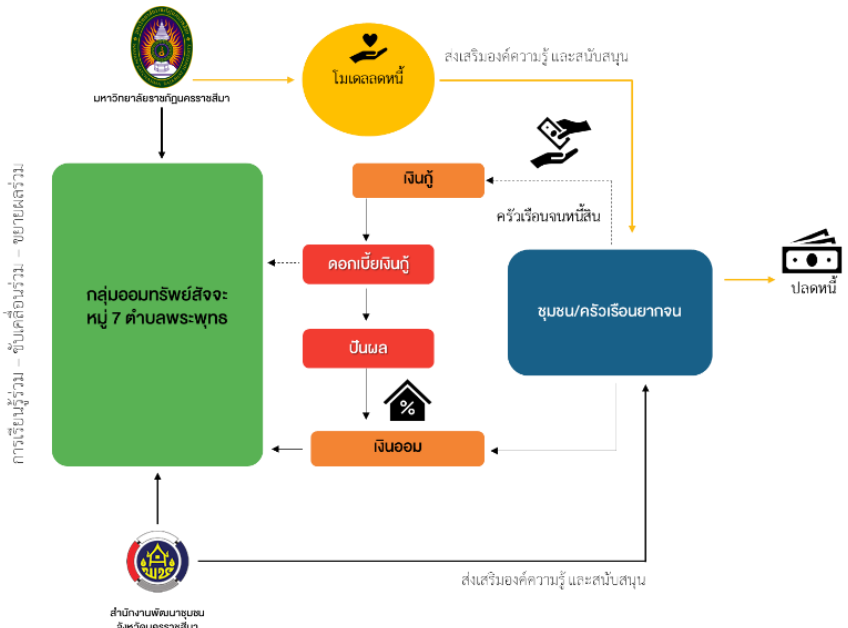
- ◇ ปลอยสินเชื่อภายในกลุ่ม ให้สมาชิกกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ
- ◇ จัดสรรรายได้จากดอกเบี้ย เพื่อบั่นผลและสวัสดิการ
- ◇ เก็บสะสมทุนสำรองระยะยาว เพื่อความมั่นคงของกลุ่มในอนาคต

การจัดสรรรายได้จากดอกเบี้ย: คำนำไรให้ชุมชน

รายได้จากดอกเบียของกลุ่มจะถูกจัดสรรกลับคืนให้สมาชิกและชุมชนในรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นระบบโดยยึดหลัก “แบ่งอย่างเป็นธรรม ใช้อย่างมีเหตุผล” ดังนี้

ระบบการบริหารเงินของกลุ่มมีลักษณะเป็น “วงจรหมุนเวียนในชุมชน” เริ่มจากการ รับฝากออมทรัพย์ของสมาชิก → ปลดysinเพื่อภายในกลุ่ม → เก็บดอกเบียจากเงินกู้ และ นำกำไรกลับมาแบ่งปันคืนให้กับสมาชิกและสังคม

กระบวนการทั้งหมดนี้เกิดขึ้น “ภายในชุมชน” โดยไม่ต้องพึ่งพาเจ้าหน้าที่ภายนอกทำให้เงินไม่ไหลออกจากพื้นที่ แต่หมุนเวียนกลับมาเป็นทุนสร้างชีวิตและรายได้อย่างต่อเนื่อง

รูปที่ 2.5 จากเงินออมสู่ความมั่นคง: โมเดลลดหนี้ด้วยตนเอง

ขั้นตอนแรก คือ การเปิดโอกาสให้ครัวเรือนยากจนเข้าถึง แหล่งทุนที่มี ความเป็นธรรมและโปร่งใสต่างจากหนันั้นอกระบบที่มีดอกเบียสูงลิ่ว กลุ่มออม ทรัพย์หมู่ 7 ทำหน้าที่เป็น “แหล่งสินเชื่อบุคคล” ที่มีอัตราดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 0.5

ขั้นตอนที่สอง คือ ออมเงินประจำทุกเดือนซึ่งกลายเป็นทั้ง “วินัย” และ “หลักประกันชีวิต” เงินออมที่สะสมไว้ทำให้ครัวเรือนไม่ต้องรีบกู้เมื่อเกิดเหตุ ฉุกเฉิน

และยังใช้เป็นหลักประกันในการขอกู้ภายในกลุ่มได้อีกด้วย ดอกเบียที่ชุมชนได้รับ จากเงินกู้ไม่ได้ถูกเก็บไว้เฉย ๆ แต่ถูกจัดสรรกลับคืนสู่สมาชิกในรูปแบบของ “ปัน ผลตามหุ้น” รวมถึงการจัดตั้ง “กองทุนสวัสดิการชุมชน” เพื่อช่วยเหลือสมาชิกใน กรณีเจ็บป่วย สูญเสีย หรือขาดรายได้

เมื่อระบบออม-กู้-คืน-ปันผล ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องชุมชนจึงเกิด วงจรหมุนเวียนของเงินที่ “ไม่รั่วไหลออกนอกพื้นที่”

เงินออมของสมาชิก กลายเป็นเงินกู้ภายในกลุ่ม
ดอกเบี้ยจากการกู้ กลับมาเป็นรายได้ของกองทุน
รายได้ของกองทุน ถูกแบ่งเป็นปันผลและสวัสดิการ
และส่วนหนึ่งถูกออมกลับเข้าสู่กองทุนอีกครั้ง

วงจรนี้หมุนต่อเนื่องจนเกิด “ทุนทางสังคม” ที่จับต้องได้ทั้งความ เชื่อมั่น ความร่วมมือ และความไว้วางใจในชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาเข้ามามีบทบาทในช่วงต่อมาเพื่อ หนุนเสริมด้านองค์ความรู้และระบบบริหารจัดการช่วยพัฒนาเครื่องมือวิเคราะห์ ข้อมูล เช่น ระบบติดตามรายครัวเรือนและฝึกอบรมผู้นำชุมชนให้สามารถบริหาร กองทุนอย่างโปร่งใส นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังทำหน้าที่ ถอดบทเรียนและขยาย ผลเพื่อนำโมเดลนี้ไปต่อยอดในพื้นที่อื่นของจังหวัดภายใต้แนวคิด “คนโคราชลุก ขึ้นสู้หนี้ ด้วยปัญญาและความร่วมมือ”

ตารางที่ 2.1 การจัดสรรผลกำไรจากดอกเบี้ย

ลำดับ	รายการจัดสรรรายได้จาก ดอกเบี้ย	ร้อยละ	รายละเอียด
1	ดอกเบี้ยปันผลตามหุ้นของ สมาชิก	80	ปันผลคืนแก่สมาชิกตามจำนวนหุ้น เพื่อ สร้างแรงจูงใจในการออมและความ ภาคภูมิใจในการเป็นเจ้าของร่วม
2	เงินทุนสะสมของกลุ่ม	5	เก็บไว้เป็นทุนสำรองระยะยาว เพื่อรองรับ สถานการณ์ฉุกเฉินหรือการขยายกองทุน ในอนาคต
3	ค่าตอบแทนคณะกรรมการ บริหาร	9	เป็นค่าดำเนินการและแรงจูงใจให้กับ คณะกรรมการที่อุทิศเวลาเพื่อบริหารกลุ่ม
4	สวัสดิการสมาชิก	3	ใช้จ่ายในกรณีสมาชิกเจ็บป่วย งานศพ หรือเหตุฉุกเฉินอื่น ๆ
5	เพื่อสาธารณประโยชน์ของ ชุมชน	3	สนับสนุนกิจกรรมสาธารณะ เช่น งานบุญ หมู่บ้าน โรงเรียน หรือวัด

ระบบดังกล่าวสะท้อน “การบริหารแบบชุมชนเป็นเจ้าของร่วม” เพราะทุกคนมีส่วนในรายได้และรู้ว่าดอกเบี้ยที่จ่ายออกไปกลับมาเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านเอง
ไม่ว่าจะในรูปของเงินปันผล สวัสดิการ หรือกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์

“ดอกเบี้ยของเรากลับมาช่วยคนในหมู่บ้าน ไม่ต้องไปเข้ากระเป๋ใครที่ไหนเงินทุกบาทยังอยู่ในชุมชน” — ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ตำบลพระพุทธ (สัมภาษณ์ภาคสนาม, 1 กันยายน 2568)

เมื่อกองทุนเริ่มมีรายได้เพียงพอ กลุ่มได้ต่อยอดจากระบบปันผลทางการเงินไปสู่การสร้าง “ระบบปันน้ำใจ” ผ่านการจัดตั้ง กองทุนสวัสดิการชุมชนโดยยึดหลักเดียวกันว่า “กำไรของกลุ่มต้องย้อนกลับไปสู่สมาชิก” กองทุนสวัสดิการถือเป็นการขยายความหมายของ “การออม” จากเดิมที่เน้นเรื่องเงินทุน สู่การสร้าง ทุนทางสังคม ที่เกื้อกูลกันในยามเดือดร้อน
กองทุนนี้เกิดจากการหักรายได้บางส่วนของกลุ่มออมทรัพย์นำมาจัดตั้งเป็น “ทุนช่วยเหลือยามฉุกเฉิน” สำหรับสมาชิกที่ประสบปัญหาชีวิตเช่น การ

เจ็บป่วย ขาดรายได้ หรือประสบเหตุสุดวิสัย เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม หรืออุบัติเหตุ เงินช่วยเหลือจึงไม่ใช่เพียงการบรรเทาความเดือดร้อน แต่เป็นการส่งต่อ “พลังใจ” ให้แก่กัน

“เราไม่ได้ช่วยกันแค่เรื่องเงิน แต่ช่วยกันอยู่ได้ในยามลำบาก ...นี่แหละหัวใจของกลุ่มเรา” — ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ตำบลพระพุทธ (สัมภาษณ์ภาคสนาม, 1 กันยายน 2568)

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้วัดจากตัวเลขของเงินกองทุนเพียงอย่างเดียว แต่สะท้อนผ่านความเชื่อมั่นของสมาชิก ความศรัทธาในผู้นำ และความสามัคคีที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

บทเรียนจากตำบลพระพุทธสะท้อนให้เห็นว่าการแก้ปัญหาหนี้สินไม่จำเป็นต้องเริ่มจากทุนใหญ่หรือโครงการภายนอกแต่เริ่มจาก “ทุนในใจของคนในชุมชน” คือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความร่วมมือ กลุ่มออมทรัพย์ 5 จังหวัดหมู่ 7 จึงไม่ใช่เพียงกองทุนทางการเงินแต่เป็น “พื้นที่แห่งความหวัง” ที่ทำให้คนในชุมชนรู้ว่าเมื่อเราช่วยกัน เราสามารถอยู่รอดและอยู่ร่วมได้อย่างมีศักดิ์ศรี

รูปที่ 2.6 กระบวนการพัฒนาจากการออมสู่ความยั่งยืนของชุมชน

ตารางที่ 2.2 สรุปภาพรวมกระบวนการพัฒนา: จากการออมสู่ความยั่งยืนของชุมชน

ขั้นตอน	กิจกรรมหลัก	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น	ความสัมพันธ์ต่อความยั่งยืน
การออม	สมาชิกออมประจำเดือนละ 50–1,000 บาท ภายใต้ระบบ “สัจจะออมวันเดียวกัน”	เกิดวินัยทางการเงิน ความเชื่อมั่น และความรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุนร่วม	เป็น “ทุนตั้งต้น” ของระบบทั้งหมด และเป็นรากฐานของความรับผิดชอบร่วมในชุมชน
การกู้	ปล่อยสินเชื่อให้สมาชิกในอัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อยังชีพและประกอบอาชีพ	ลดการพึ่งพาเจ้าหนี้นอกระบบ เพิ่มโอกาสสร้างรายได้ในครัวเรือน	เงินหมุนเวียนอยู่ในชุมชน สร้างระบบพึ่งพาตนเอง
การปันผล	ดอกเบี้ยจากเงินกู้ถูกจัดสรรคืนแก่สมาชิก และชุมชนตามสัดส่วน (80% ปันผลสมาชิก, 5% ทุนสะสม, 9% คณะกรรมการ, 3% สวัสดิการ, 3% สาธารณประโยชน์)	สมาชิกได้รับผลตอบแทนจากการออมและเกิดแรงจูงใจให้ร่วมมืออย่างต่อเนื่อง	เป็น “แรงจูงใจทางบวก” ที่ทำให้ระบบยังคงดำเนินได้ด้วยพลังของสมาชิกเอง
สวัสดิการ	จัดตั้ง “กองทุนสวัสดิการชุมชน” จากรายได้ส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกรณีป่วยคลอดบุตร เสียชีวิต หรือภัยพิบัติ	ลดความเปราะบางของครัวเรือน สร้างความมั่นใจว่าชุมชนไม่ทอดทิ้งกัน	เกิดทุนทางสังคม (Social Capital) และความอบอุ่นในชุมชน
ความยั่งยืน	ระบบทั้งหมดหมุนเวียนภายในชุมชน โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีส่วนร่วม	คนในชุมชนมีทั้ง “ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางใจ” ที่เกื้อหนุนกัน	ความร่วมมือกลายเป็นวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนมั่นคงและพึ่งพาตนเองได้

บทที่ 3 โมเดลลดหนี้สิน: พลังจากทุกภาคส่วน

โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมาถือเป็นผลลัพธ์ของ “กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน” ระหว่างคนในชุมชนกับภาคีเครือข่ายซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นทันที แต่ค่อย ๆ พัฒนาเป็นระบบ ผ่านการทดลอง ปรับปรุง และสานต่อ ตลอดระยะเวลาการดำเนินงาน พบว่าการลดหนี้ได้อย่างยั่งยืนต้องอาศัย “กระบวนการ 5 ขั้นตอน” ที่ทำให้คนในพื้นที่เข้าใจปัญหา คิดแก้เอง และสร้างระบบของตนเองได้จริง

รูปที่ 3.1 พิมพ์เขียวสู่ความสำเร็จ

ขั้นตอนที่ 1: วิเคราะห์และสำรวจสถานการณ์

ก่อนจะมีคำว่า “โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา” สิ่งที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้นคือ “การตื่นรู้ของชุมชน” เมื่อชาวบ้านตำบลพระพุทธร่วมพูดคุยกันถึงปัญหาที่ฝังรากอยู่ในชีวิต —หนี้สินที่สะสมมานานจากทั้งในระบบและนอกระบบ เสี่ยงปนเรื่องหนี้ที่เคยกระจัดกระจายค่อย ๆ รวมตัวกันเป็นวงพูดคุยเล็ก ๆ ตามบ้าน ตามศาลา จากการบ่น กลายเป็นการตั้งคำถามว่า “หนี้เรามาจากไหนกันแน่ และเราจะอยู่แบบนี้ไปอีกนานเท่าไร?”

การพูดคุยเหล่านี้ค่อย ๆ ขยายเป็นการ “สำรวจหนี้ด้วยมือของชาวบ้านเอง” ผู้นำชุมชนและแกนนำในหมู่บ้านเริ่มชวนกันเก็บข้อมูลอย่างง่ายจดชื่อครัวเรือน รายได้ ภาระหนี้ แห่ส่งกู้ยืม และเหตุผลของการกู้ ผลการสำรวจทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนอย่างไม่เคยเห็นมาก่อน —เกือบทุกครัวเรือนมีหนี้ ไม่ว่าจะเป็นหนี้กองทุนหมู่บ้าน ธ.ก.ส. หรือหนี้รายวันจากเจ้าหนี้ในระบบบางครอบครัวต้องกู้ใหม่เพื่อชำระหนี้เก่าบางบ้านส่งดอกเบี้ยรายวันจนต้นแทบไม่ลด

จากข้อมูลที่ชาวบ้านรวบรวมกันเองทุกคนเริ่มตระหนักว่า “ปัญหานี้ไม่ใช่ของใครคนเดียว” แต่เป็นปัญหาของทั้งชุมชนที่ต้องร่วมกันจัดการเพราะหากปล่อยให้เป็นเช่นนี้ต่อไปลูกหลานรุ่นใหม่ก็อาจต้องตกอยู่ในหนี้สินเช่นเดียวกัน

หัวใจของขั้นตอนนี้: “ก่อนจะลดหนี้ได้ ต้องกล้ายอมรับว่ามีหนี้ และเริ่มฟังเสียงของกันและกัน”

ขั้นตอนที่ 2: รวบรวมพลังสร้างกองทุนออมทรัพย์ของชุมชน

หลังจากเห็นภาพปัญหานี้ชัดเจนในหมู่บ้านชาวบ้านตำบลพระพุทธร่วมเชื่อว่า การแก้หนี้ที่ยั่งยืนต้องเริ่มจาก “การสร้างทุนของตัวเอง” มากกว่าการกู้เพิ่มจากภายนอก

วงพูดคุยที่ศาลาหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2555 จึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมพลังครั้งสำคัญชาวบ้านกว่า 40 คนร่วมกันก่อตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7” โดยยึดหลัก ออม-ซื้อสัจจะ-รับผิดชอบร่วมกัน สมาชิกตกลงกันว่าจะออม

คนละ 50–1,000 บาทต่อเดือน และใช้เงินกองกลางนี้เป็น “ทุนหมุนเวียน” เพื่อช่วยเหลือกันเองในยามจำเป็นโดยกำหนดกติกาอย่างเข้มงวด — ภูได้เฉพาะสมาชิกในกลุ่ม ดอกเบี้ยร้อยละ 0.5 และต้องชำระคืนตรงเวลา

สิ่งที่ชาวบ้านสร้างขึ้น ไม่ได้เป็นเพียง “กองทุนทางการเงิน” แต่เป็น “กองทุนแห่งความไว้วางใจ” ที่คนในหมู่บ้านมีต่อกันทุกบาทของการออม คือสัญลักษณ์ของความหวังว่าพวกเขาไม่ต้องกลับไปพึ่งเจ้านั่นนอกระบบอีก

หัวใจของขั้นตอนนี้: “เมื่อชุมชนเริ่มออมร่วมกัน ความหวังใหม่ก็เริ่มเติบโตและกองทุนเล็ก ๆ กลายเป็นพลังใหญ่ที่พาคนหลุดพ้นจากหนี้สิน”

ขั้นตอนที่ 3: หมุนเงินในชุมชนเพื่อลดหนี้ภายนอก

เมื่อกองทุนออมทรัพย์เริ่มเติบโตและมีเงินหมุนเวียนมากขึ้นชุมชนตำบลพระพุทธเริ่มก้าวสู่การ “ใช้ทุนของตัวเองแก้ปัญหานี้” เงินที่เคยออมไว้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์จริง — ไม่ใช่เพียงเก็บไว้ในบัญชี แต่ “หมุนกลับคืนสู่คนในหมู่บ้าน”

สมาชิกสามารถกู้เงินจากกลุ่มในอัตราดอกเบี้ยต่ำโดยมีเพื่อนสมาชิกค้ำประกันกันเองในหมู่บ้าน หรือเงินฝากที่ตนมีเป็นหลักค้ำประกัน เงินที่กู้ไปไม่ได้ใช้เพื่อบริโภค แต่ใช้เพื่อ “ปลดหนี้ภายนอก” เช่น ชำระหนี้กองทุนหมู่บ้าน ธ.ก.ส. หรือเจ้าหน้าที่รายวัน แนวคิดนี้คือ “กู้ในดอกเบียดำ เพื่อปลดหนี้ดอกเบี้ยยสูง”

การหมุนเวียนเงินลักษณะนี้ ทำให้เงินก้อนที่เคยไหลออกนอกชุมชนกลับมาอยู่ในระบบของชาวบ้านเองทุกครั้งที่สมาชิกชำระดอกเบี้ย เงินส่วนนั้นก็ถูกแบ่งปันกลับคืนในรูปของ ปันผล สวัสดิการ และกองทุนสาธารณะ เงินจำนวนน้อย ๆ เหล่านี้จึงกลายเป็น “พลังหมุนเวียน” ที่ไม่เพียงช่วยลดหนี้ แต่ยังสร้างความมั่นคงและความภาคภูมิใจให้กับคนในหมู่บ้าน

หัวใจของขั้นตอนนี้: “เมื่อชุมชนมีระบบเงินหมุนของตนเอง หนี้เก่าก็ลดลงและความมั่นคงใหม่ก็เริ่มต้นจากมือของคนในหมู่บ้าน”

ขั้นตอนที่ 4: ติดตามผลและสร้างวินัยทางการเงิน

เมื่อกองทุนออมทรัพย์เริ่มมีระบบการหมุนเวียนเงินที่มั่นคงสิ่งสำคัญที่ชุมชนให้ความสำคัญต่อมาคือ “การรักษาวินัย” ไม่ให้หั่นกลับมาเป็นปัญหาเดิมอีกครั้ง กลุ่มออมทรัพย์จึงวางระบบ ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง โดยคณะกรรมการกลุ่มจะประชุมทุกเดือนเปิดเผยรายงานการฝาก-กู้-คืน ต่อหน้าสมาชิกทุกคน และบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดในสมุดคู่ฝากของแต่ละคน

ทุกการเคลื่อนไหวของเงินอยู่ภายใต้หลัก “โปร่งใส ตรวจสอบได้” ทำให้สมาชิกเกิดความมั่นใจและมีแรงจูงใจที่จะออมอย่างต่อเนื่อง

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสมาชิกกว่าร้อยละ 90 ฝากออมอย่างสม่ำเสมอทุกเดือน ครีวเรือนส่วนใหญ่ชำระหนี้ตรงเวลา ไม่มีหนี้ค้างชำระสะสม การประชุมกลุ่มกลายเป็น “พื้นที่เรียนรู้ทางการเงิน” ของชุมชน และสมาชิกใหม่เข้าร่วมเพิ่มขึ้นต่อเนื่องเพราะเชื่อมั่นในระบบ

หัวใจของขั้นตอนนี้: “วินัย ความโปร่งใส และการเรียนรู้ร่วมกัน คือเส้นเลือดใหญ่ของระบบออมทรัพย์ที่ทำให้ชุมชนมั่นคง ไม่กลับสู่วงจรหนี้ซ้ำอีก”

ขั้นตอนที่ 5: สร้างความยั่งยืนและขยายผล

เมื่อระบบออม-กู้-คืนในชุมชนเริ่มตั้งมั่นกลุ่มออมทรัพย์สี่จะหมู่ 7 ก็เดินทางสู่ “ระยะสร้างความยั่งยืน” โดยนำรายได้จากดอกเบี้ยและเงินสะสมบางส่วน

มาตั้งเป็น “กองทุนสวัสดิการชุมชน” เพื่อดูแลสมาชิกในยามยาก ไม่ว่าจะเป็นกรณีเจ็บป่วย สูญเสีย หรือขาดรายได้เฉพาะหน้า

กลุ่มจะช่วยเหลืด้วยเงินกองกลางของหมู่บ้านระบบนี้จึงไม่ใช่เพียง “กองทุนทางการเงิน” แต่กลายเป็น “ระบบดูแลชีวิตของคนในชุมชน” ผลที่เกิดขึ้นคือ ความสัมพันธ์ในหมู่บ้านแน่นแฟ้นขึ้น ทุกคนรู้สึกได้ว่า “ไม่มีใครถูกทิ้งไว้

ข้างหลัง” การเยี่ยมบ้าน การให้กำลังใจ และการช่วยเหลือในงานบุญ-งานศพบ กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใหม่ในชุมชน

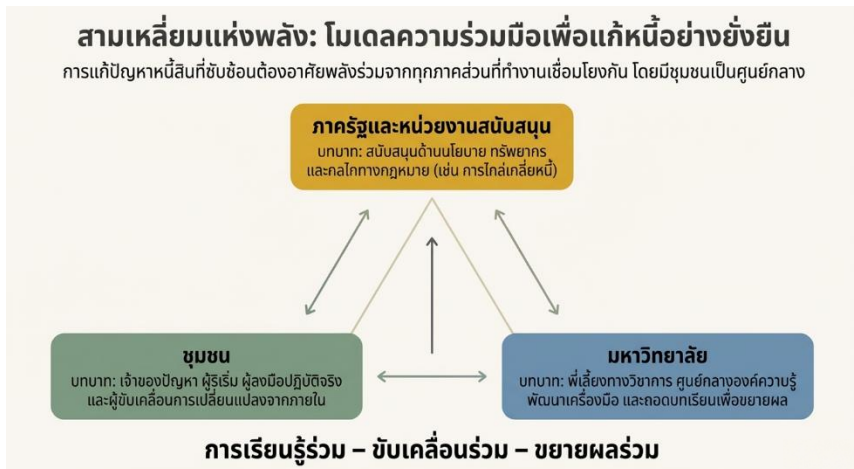
เมื่อชุมชนเริ่มเข้มแข็งและเป็นระบบ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา และ สำนักงานพัฒนาชุมชน (พช.) จึงเข้ามาหนุนเสริมในระยะ ต่อมาเพื่อช่วย “ขยายผลจากหมู่บ้านสู่ระดับจังหวัด” มหาวิทยาลัยทำหน้าที่ถอด บทเรียน จัดเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ผลลัพธ์เพื่อพัฒนาเป็น “โมเดลลดหนี้สิน ครุว์เรือนจังหวัดนครราชสีมา” พช. เข้ามาสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ใน พื้นที่อื่น และบูรณาการข้อมูลเข้ากับระบบ PPP Connex และ NOAH Platform เพื่อใช้ติดตามผลการลดหนี้เชิงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

การร่วมมือระหว่าง ชุมชน – มหาวิทยาลัย – ภาครัฐ จึงกลายเป็น “สามเหลี่ยมแห่งพลัง” ที่ทำให้โมเดลนี้ไม่ใช่เพียงการแก้ปัญหาหนี้เฉพาะจุด แต่ ขยายผลสู่ระบบสนับสนุนที่ครอบคลุมทั้งจังหวัดนครราชสีมา

หัวใจของขั้นตอนนี้: “ความยั่งยืนไม่ได้เกิดจากเงินมากขึ้น แต่เกิดจากการที่ทุกคนเชื่อมั่นว่า...เราจะอยู่รอดไปด้วยกัน”

บทบาทสำคัญในโมเดลลดหนี้สินครุว์เรือนจังหวัดนครราชสีมา

การขับเคลื่อนโมเดลลดหนี้สินครุว์เรือนจังหวัดนครราชสีมาตั้งอยู่บน หลัก “บูรณาการแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Integration Model)” ซึ่งมุ่งให้ ทุกภาคส่วนทำงานเชื่อมโยงกันเป็นระบบ โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางเครือข่ายภาคี ทั้งหมดทำงานร่วมกันในลักษณะ “สามเหลี่ยมพัฒนา” ประกอบด้วย 3 มิติหลัก ได้แก่ ชุมชน (Community Sector) – เจ้าของปัญหา ผู้ริเริ่ม และผู้ลงมือปฏิบัติ จริง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา (Academic Sector) – ศูนย์กลางองค์ ความรู้ การวิจัย และพี่เลี้ยงทางวิชาการ ตลอดจนภาครัฐและภาคีเครือข่าย (Public & Partnership Sector) – ผู้สนับสนุนทรัพยากร เครื่องมือ และนโยบาย

รูปที่ 3.2 สามเหลี่ยมพัฒนา

โครงสร้างนี้สะท้อนแนวคิดที่ว่า “ไม่มีใครแก้ปัญหานี้คนเดียวได้” แต่ต้องอาศัยพลังร่วมของทุกฝ่ายที่มองเห็นปัญหาในมิติเดียวกัน

ตารางที่ 3.1 บทบาทสำคัญในโมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา

ภาคีหลัก	บทบาทและหน้าที่สำคัญ
1. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา	- ทำหน้าที่เป็น “หน่วยกลางขับเคลื่อน” และที่ปรึกษาทางวิชาการของโครงการ- พัฒนาองค์ความรู้และจัดทำเครื่องมือการวิจัยเชิงพื้นที่- ผูกอบรวมอาสาสมัครแกนนี้ (ADM) และพัฒนาแนวทางใกล้เคียงเชิงชุมชน- ถอดบทเรียน ขยายผล และสื่อสารสาธารณะ
2. สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครราชสีมา	- สนับสนุนกลไก “การไกล่เกลี่ยหนี้ภาคประชาชน” ให้เป็นระบบ- ให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่ลูกหนี้และเจ้าหนี้- เชื่อมโยงเครือข่ายเจ้าหนี้ในระบบเพื่อร่วมเจรจาอย่างเป็นธรรม
3. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)	- สนับสนุนมาตรการพักหนี้ ปรับโครงสร้างหนี้ และชะลอการชำระหนี้ตามศักยภาพลูกหนี้- จัดกิจกรรม Financial Literacy ร่วมกับมหาวิทยาลัย- สนับสนุนสินเชื่อเพื่ออาชีพเสริมและฟื้นฟูรายได้
4. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ	- สนับสนุนการพัฒนาและติดตามกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนในพื้นที่- เชื่อมโยงข้อมูลครัวเรือนยากจนจากระบบ TPMPAP เข้าสู่แผนแม่หนี้- ส่งเสริมการใช้ “กองทุนชุมชน” เป็นฐานของการลดหนี้ที่ยั่งยืน
5. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. พระพุทธ)	- สนับสนุนงบประมาณและสถานที่ดำเนินกิจกรรม- บูรณาการแผนพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับการลดหนี้สินครัวเรือน- เป็นกลไกหลักในการขยายผลไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง
6. ผู้นำชุมชนและองค์กรประชาชน	- ทำหน้าที่เป็น “แกนนำขับเคลื่อนภาคสนาม”- ถ่ายทอดองค์ความรู้และติดตามครัวเรือนเป้าหมายอย่างใกล้ชิด- สร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือและความเชื่อมั่นในชุมชน
7. เครือข่ายข้อมูลเพื่อการพัฒนา ระบบ PPP Connex / TPMPAP / NOAH Platform	- เป็นเครื่องมือหลักในการบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงาน- วิเคราะห์ข้อมูลรายครัวเรือนเชิงลึก เพื่อวางแผนแก้หนี้เฉพาะกรณี- ติดตามผลลัพธ์เชิงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

บทบาทของแต่ละภาคีไม่ได้ทำงานแยกส่วนแต่ “เกื้อกูลกัน” ในลักษณะของระบบหมุนเวียนที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลาง

- ◇ ชุมชน คือ ผู้รู้ปัญหาและลงมือปฏิบัติจริง
- ◇ มหาวิทยาลัย คือ ผู้สร้างองค์ความรู้และระบบสนับสนุนการเรียนรู้
- ◇ ภาครัฐและหน่วยงานเครือข่าย คือ ผู้เสริมพลังและเชื่อมโยงทรัพยากร

เมื่อทุกภาคส่วนเชื่อมโยงกันเช่นนี้โมเดลลดหนี้สินจึงไม่เพียงช่วยให้ครัวเรือนพ้นหนี้แต่ยังสร้าง “ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคม” ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

ชีวิตที่สร้างใหม่: เรื่องเล่าของลุงสมบัติและป้าสมใจ

จากครอบครัวเกษตรกรที่มีหนี้สินเกือบแสนบาทและรู้สึกเหมือน “อยู่ในบ่อที่ปีนยังไต่ไม่พ้น” สุภารเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์จึงจะเริ่มออมเดือนละ 100 บาท

จุดเปลี่ยน

กู้จากกองทุน: ได้รับเงินกู้ 10,000 บาท (ดอกเบี้ย 0.5%) เพื่อปลดหนี้ในระบบและลงทุนปลูกผักเพิ่ม

ผลลัพธ์: ภายใน 2 ปี สามารถปลดหนี้ในระบบได้ทั้งหมดและเริ่มมีเงินเก็บ

การเปลี่ยนแปลงทางใจ: จาก “คนถูกตามทวง” กลายเป็น “คนจ่ายเงินเข้ากลุ่ม” และสามารถควบคุมชีวิตของตัวเองได้อีกครั้ง

“เมื่อก่อนขายผักได้เงินมากก็หมดไปกับเจ้าหนี้ ตอนนี้เราเป็นคนจ่ายเงินเข้ากลุ่ม ไม่ใช่คนถูกตามทวงแล้ว” — ลุงสมบัติ

บทที่ 4 เรื่องจริงจากหมู่บ้าน 7: เมื่อลูกขึ้นสู่อสูนี้

ตลอดหลายปีที่ผ่านมา กองทุนเล็ก ๆ นี้ได้พิสูจน์ว่าพลังของ “คนธรรมดา” สามารถเปลี่ยนโครงสร้างหนี้สินได้จริง ชาวบ้านที่เคยถูกเจ้าหนี้ตามทวงกลับกลายเป็น “ผู้ฝากออม” หลายครอบครัวปลดหนี้จนครบได้ภายในสองปี และรายได้เฉลี่ยของสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง หมู่ 7 ตำบลพระพุทธ จึงไม่ใช่แค่หมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา แต่กลายเป็น “พื้นที่แห่งความหวัง” ที่พิสูจน์ว่าการแก้หนี้ไม่ได้เริ่มจากเงินกู้ใหม่ แต่เริ่มจาก “ความเชื่อมั่นในกันและกัน”

บทนี้นำเสนอ “เรื่องจริงจากชุมชน” ผ่านเสียงของผู้ใหญ่บ้าน แกนนำกลุ่ม และชาวบ้านที่เล่าว่าพวกเขา “ลูกขึ้นสู่อสูนี้” อย่างไร

บ้านเล็ก ๆ ที่เริ่มต้นใหม่ด้วยความเชื่อ

ในชุมชนหมู่ 7 ตำบลพระพุทธ มีบ้านไม้หลังเล็กอยู่กลางแปลงผักเขียวสดนั่นคือบ้านของ “ลุงสมบัติ” (นามสมมติ) และ “ป้าสมใจ” (นามสมมติ) คู่สามีภรรยาที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย ตื่นเช้าเก็บผักไปขายที่ตลาดตำบล ทุกวันเหมือนเดิมไม่เคยเปลี่ยน รายได้เฉลี่ยเดือนละ 9,000–10,000 บาท แต่รายจ่ายกลับสูงกว่านั้น เพราะต้องเช่าที่ทำกิน ซื้อปุ๋ย ยาฆ่าแมลง จ่ายค่าเรียนลูก และดูแลพ่อแม่ที่ป่วยเรื้อรัง

“เราเป็นหนี้กองทุนหมู่บ้านอยู่ห้าหมื่น หนี้ธ.ก.ส.อีกห้าหมื่นรวมแล้วเกือบแสน ตอนนั้นไม่รู้จะเริ่มตรงไหนก่อนดี” — ป้าสมใจ

ทุกเดือนพวกเขาต้องเอาเงินจากการขายผักไปจ่ายดอกเบี้ยจนแทบไม่มีเงินเหลือเก็บ — เมื่อฝนทิ้งช่วงหรือผักราคาตกชีวิตก็เหมือนถูกดึงลงไปในวงจรหนี้อีกครั้ง

“มันไม่ใช่เราไม่อยากใช้สินนะ แต่พอไม่มีรายได้ เราก็ต้องกู้เพิ่ม...เหมือนอยู่ในบ่อที่ปีนยังไถ่ไม่พ้น” — ลุงสมบัติ

พวกเขาเคยคิดจะขายที่ดินผืนสุดท้ายเพื่อปิดหนี้ทั้งหมดแต่ในวันประชุมหมู่บ้านวันหนึ่ง ผู้ใหญ่บ้านได้พูดถึงแนวคิดใหม่ว่า “อย่ากู้เพิ่มเพื่อใช้หนี้ แต่ให้ออมก่อน แล้วค่อยหมุนทุนของเราเอง” คำนั้นกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในชีวิต

ลุงสมบัติเล่าว่า เขาเริ่มคิดว่า “บางทีปัญหาไม่ได้อยู่ที่เงินน้อยแต่อยู่ที่เราไม่มีวินัยในการจัดการเงินเลย” เขาและภรรยาจึงสมัครเข้าร่วม กลุ่มออมทรัพย์ สัจจะหมู่ 7 ฝากเงินเดือนละ 100 บาทอย่างสม่ำเสมอ

“ตอนแรกคิดว่าออมไปก็ไม่ได้เยอะ แต่พอเห็นสมุดคู่ฝากมีชื่อเรา มีเงินสะสมมันรู้สึกดีเหมือนเราเริ่มมีที่พึ่งของตัวเอง” — ป้าสมใจ

หลังจากครบหกเดือน พวกเขาได้รับสิทธิกู้เงินจากกองทุนจำนวน 10,000 บาทในอัตราดอกเบี้ยเพียง 0.5% ต่อเดือน — เงินจำนวนนี้ถูกใช้เพื่อ ปลดหนี้ในระบบที่เคยกู้มาใช้จ่ายยามฉุกเฉิน และบางส่วนใช้ต่อยอดปลูกผักเพิ่มอีกหนึ่งแปลง

จากการปลูกผักเล็ก ๆ กลายเป็นรายได้เสริมที่มั่นคง ลุงสมบัติใช้เงินหมุนเวียนจากการขายผักค่อย ๆ ชำระคืนกองทุนทุกเดือนภายในสองปี พวกเขาปลดหนี้ในระบบทั้งหมด และเริ่มมีเงินเก็บ

“เมื่อก่อนขายผักได้เงินมาก็หมดไปกับเจ้าหนี้ตอนนี้เราเป็นคนจ่ายเงินเข้ากลุ่ม ไม่ใช่คนถูกตามทวงแล้ว” — ลุงสมบัติ

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ใช่แค่สถานะทางการเงินแต่คือความรู้สึกว่า “เราควบคุมชีวิตของตัวเองได้อีกครั้ง” ทุกสิ้นเดือน ป้าสมใจจะพาลูกไปฝากเงินด้วยกันที่ศาลาหมู่บ้านเพื่อสอนให้ลูกเห็นคุณค่าของการออม

“ลูกสาวคนโตเคยบอกว่า แม่ไม่ต้องกังวลนะ หนูจะช่วยทำ
บัญชีให้องฟ้างแล้วน้ำตาไหล เพราะมันคือสิ่งที่เราไม่คิดว่าจะได้ยินจาก
ลูก” — ป้าสมใจ

วันนี้ ครอบครัวลุงสมบัติไม่เพียงหมดหนี้ แต่ยังกลายเป็นตัวอย่างให้กับ
เพื่อนบ้านในทุกการประชุมกลุ่ม พวกเขาเริ่มลุกขึ้นเล่าประสบการณ์ให้สมาชิกใหม่
ฟังว่าการออมเดือนละไม่กี่สิบบาท อาจเป็นจุดเริ่มของการเปลี่ยนชีวิตทั้งครอบครัว
ได้จริง

“เราบอกคนในหมู่บ้านว่า ไม่ต้องเริ่มจากมากเริ่มเท่าที่ทำ
ได้ แล้วอย่าหยุด...เพราะถ้าเราทำต่อเนื่องวันหนึ่งเราจะเห็นเงินของ
ตัวเองเติบโต และไม่ต้องกู้ใครอีก” — ลุงสมบัติ

ผู้สูงอายุที่สู่วิตด้วยวินัยและความรับผิดชอบ

บ้านหลังเล็กในหมู่ 7 ตำบลพระพุทธรูปเป็นที่พักอาศัยของหญิงวัย 63 ปี
ผู้เป็นทั้งแม่ ยาย และเจ้าบ้านในเวลาเดียวกัน แม้อายุจะเข้าสู่วัยเกษียณ แต่ชีวิต
ของเธอยังเต็มไปด้วยภาระหน้าที่ที่ต้องแบกรับทุกวัน เธอและสามีวัย 64 ปี มีที่นา
ประมาณ 17 ไร่ ใช้ทำนาเพียง 8 ไร่เท่านั้นเนื่องจากแรงไม่เหมือนเดิม และต้อง
ลาออกจากงานโรงงานเพื่อกลับมาเลี้ยงหลานทุกวันนี้ เธอมีรายได้หลักจากเบี้ยยัง
ชีพผู้สูงอายุและรายได้เสริมจากการปลูกผัก ทำกับข้าวขายตามออเดอร์เล็ก ๆ ใน
หมู่บ้านแต่รายได้เหล่านี้ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับฤดูกาลและสภาพตลาด

“อยู่บ้านเลี้ยงหลานก็ไม่อยากอยู่นิ่ง ๆ เลยปลูกผัก
ขายบ้างอย่างน้อยก็มีรายได้ไว้ซื้อนมให้หลาน” — นางสมพร นาม
สมมติ

แม้ชีวิตจะเรียบง่าย แต่เบื้องหลังกลับเต็มไปด้วยภาระหนี้สินที่เธอไม่ได้สร้างขึ้นเองทั้งหมดเพราะหนี้ส่วนใหญ่เกิดจาก “ความรักของคนเป็นแม่และยาย” ที่อยากช่วยลูกหลานให้มีอนาคตดีขึ้น

เธอเล่าว่า หนี้ก้อนแรกเริ่มจากการกู้ ธ.ก.ส. 5,000 บาท เพื่อใช้ทำนา ต่อมายายเพิ่มเป็น 15,000 บาท เพื่อให้ลูกสาวได้เรียนต่อแต่เมื่อเวลาผ่านไป ภาระหนี้ก็กลับขยายตัวจากการช่วยลูกหลานลงทุน และยังได้ยายเพิ่มเติมเพื่อช่วยลูกสาวคนที่สองซื้อรถยนต์ ราคา 150,000 บาท ช่วยลูกเขยคนโตลงทุนเปิดร้านถ่ายเอกสารและซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า 200,000 บาท และมีกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) อีก 20,000 บาท รวมทั้งหมดเป็นหนี้ประมาณ 500,000 บาท

เมื่อถึงเวลาชำระเงิน เธอต้องอาศัยการช่วยกันของลูก ๆ โดยเฉพาะลูกสาวคนเล็กที่ทำงานบริษัทสินเชื่อ และลูกเขยที่มีรายได้ประจำ อย่างไรก็ตาม เธอยอมรับว่า “คนในบ้านยังไม่ค่อยประหยัด” ทำให้รายได้ที่เข้ามาแต่ละเดือนมักไม่พอจ่ายหนี้ทั้งหมด

หลังจากเข้าร่วมประชุมกลุ่มออมทรัพย์หมู่ 7 นางสมพรเริ่มเข้าใจหลักการของการ “ออมก่อนกู้” และเห็นว่ากลุ่มนี้สามารถเป็นที่พึ่งของคนในวัยอย่างเธอได้จริง เธอเริ่มฝากเงินเดือนละ 200 บาทอย่างต่อเนื่อง จนปัจจุบันมีเงินออมสะสมในกลุ่มจำนวน 18,500 บาท แม้จะไม่มาก แต่ถือเป็น “กองทุนชีวิต” ที่ทำให้เธอไม่ต้องไปพึ่งเจ้าหนี้รายวันอีกต่อไป

นอกจากนี้ กลุ่มยังช่วยสร้างวินัยให้เธอรู้จักแยก “จำเป็นกับอยากได้” แม้บางครั้งยังซื้อห่วยเล็กน้อยตามนิสัยคนชนบท แต่เธอบอกว่า “ออมก่อนซื้อห่วย” กลายเป็นกติกาที่ตั้งไว้กับตัวเอง

หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มออมทรัพย์และได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. รวมถึงการพูดคุยกับผู้นำชุมชนที่คอยช่วยให้คำปรึกษาเรื่องการจัดการหนี้ นางสมพรตัดสินใจ “เริ่มจัดระเบียบชีวิตทางการเงินของตนเองใหม่ทั้งหมด” เธอเลือกแนวทาง ปรับโครงสร้างหนี้ก้อนใหญ่ 150,000 บาท โดยให้ลูกสาวคนเล็ก ซึ่งมีรายได้ประจำจากการทำงานในบริษัทสินเชื่อเป็นผู้รับภาระส่งต่อแทน เพื่อให้หนี้ดังกล่าวไม่กลายเป็นภาระในบั้นปลายชีวิต

ส่วนนี้อีกก้อนหนึ่งจำนวน 200,000 บาท ที่เคยกู้มาช่วยลูกเขยลงทุน ได้มีการพูดคุยกันในครอบครัวจนลูกเขยยินดี “รับโอนหนี้คืนในชื่อตนเอง” เพราะเห็นความเหนื่อยล้าของแม่ยายและต้องการช่วยแบ่งเบาภาระ หลังจากนั้น เธอตั้งใจแน่วแน่ว่า “จะไม่กู้เพิ่มอีก” และปรับพฤติกรรมการใช้จ่ายให้เรียบง่ายลง รายได้จากการขายผักและเบี้ยชรากลายเป็นรายรับหลักใช้เฉพาะกับค่าใช้จ่ายจำเป็น เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าอาหาร

เธอยังเริ่มบันทึกรายรับ-รายจ่ายลงในสมุดเล่มเล็ก ๆ ทุกวัน เพื่อเตือนใจตัวเองว่า “เงินทุกบาทมีค่า” การจัดการหนี้อย่างมีแผนเช่นนี้ แม้จะไม่ได้ทำให้หนี้หมดทันที แต่ทำให้เธอ “ควบคุมสถานการณ์ได้” และไม่สร้างหนี้ใหม่เพิ่ม พร้อมทั้งได้ส่งต่อแนวคิดเรื่องการออมและความรับผิดชอบให้ลูกหลานเห็นเป็นแบบอย่างและเป็นการสร้างวินัยทางการเงินที่ต่อเนื่อง

รูปที่ 4.1 จุดเริ่มต้นสู่ความสำเร็จ

บทที่ 5 เมื่อการออมเล็ก ๆ เปลี่ยนชีวิตทั้งชุมชน

เมื่อ “โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา” เริ่มลงมือในพื้นที่ตำบลพระพุทธรูป เป้าหมายแรกไม่ได้มุ่งที่ตัวเลขหนี้สิน แต่เน้นที่ “การเปลี่ยนพฤติกรรมทางการเงิน” ของคนในชุมชน เพราะหนี้ไม่ใช่เพียงปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่เป็นปัญหาทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และความสัมพันธ์ ในบทนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอถึงผลลัพธ์และการเปลี่ยนแปลง โดยหลังการดำเนินงานกว่า 1 ปีเต็ม ความเปลี่ยนแปลงเริ่มปรากฏอย่างชัดเจน ทั้งในระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับนโยบาย ซึ่งไม่เพียงช่วยให้คนพ้นหนี้ แต่ยังฟื้นศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของคนเล็ก ๆ ในชุมชนอีกครั้ง

การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน : จากผู้สูญเสียสู่ผู้จัดการทางการเงิน

ผลลัพธ์ในระดับครัวเรือนถือเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จของโมเดลเพราะทุกการเปลี่ยนแปลงเริ่มจาก “ครอบครัวหนึ่งบ้าน” ที่เลือกจะลุกขึ้นจัดการชีวิตใหม่

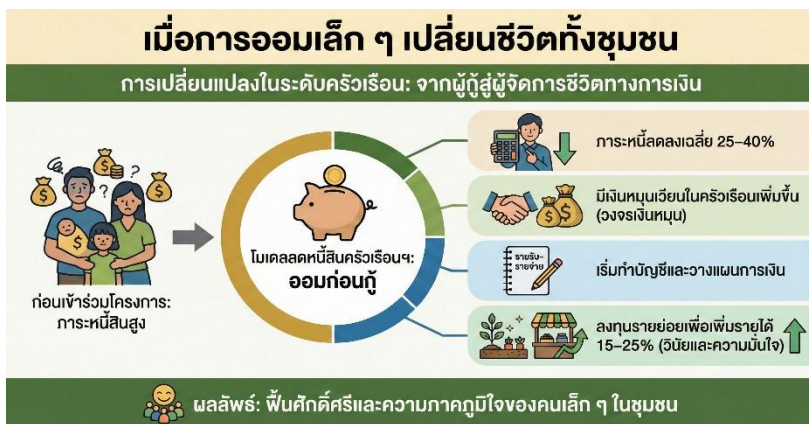
ภาระหนี้ลดลงเฉลี่ยร้อยละ 25-40: ข้อมูลจากกลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 พบว่า ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสามารถลดภาระหนี้ลงเฉลี่ยร้อยละ 25-40 โดยเฉพาะการชำระคืนหนี้นอกระบบจากเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำภายในกลุ่มทำให้หนี้สะสมลดลงอย่างต่อเนื่อง

มีเงินหมุนเวียนในครัวเรือนเพิ่มขึ้น: ระบบ “ออมก่อนกู้” ทำให้ครัวเรือนมีเงินสำรองในบัญชีออมทรัพย์เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่น เจ็บป่วย หรือฝนทิ้งช่วงสมาชิกไม่ต้องพึ่งเจ้าหนีนอกระบบอีกต่อไป นอกจากนี้ การเข้าร่วมกลุ่มยังทำให้เกิด “วงจรเงินหมุนภายในครัวเรือน” เงินออมของสมาชิกกลายเป็นทุนให้เพื่อนบ้านกู้ต่อผลกำไรจากดอกเบี้ยกลับมาสู่เจ้าของเงินเดิม — เกิดระบบที่ทุกคนได้ประโยชน์ร่วมกัน

เริ่มทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและวางแผนการเงิน: จากการอบรมและติดตามโดยทีมมหาวิทยาลัย ชาวบ้านเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการ “รู้รายรับ-รายจ่ายของตนเอง” หลายครัวเรือนเริ่มทำบัญชีครัวเรือนแบบง่าย ๆ และนำผลมาพูดคุยในที่ประชุมกลุ่ม สิ่งเล็ก ๆ นี้อกลายเป็นจุดเปลี่ยนของพฤติกรรมทางการเงินจาก “ใช้เท่าที่มี” สู่ “ใช้ตามแผน”

มีการลงทุนรายย่อยเพื่อเพิ่มรายได้: เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจากกลุ่มถูกนำไปใช้ในการลงทุนขนาดเล็ก เช่น ปลูกผักพื้นบ้าน ขายอาหาร ขยายพื้นที่เพาะปลูก หรือซ่อมเครื่องมือเกษตร ซึ่งเป็นการลงทุนที่เหมาะสมกับศักยภาพของครัวเรือน ครัวเรือนส่วนใหญ่เริ่มมีรายได้เสริมเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 15-25 และสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดโดยไม่ต้องกู้เพิ่ม

มีวินัยทางการเงินและความมั่นใจในตนเองมากขึ้น: สิ่งสำคัญที่สุดที่เปลี่ยนไปไม่ใช่เพียงตัวเลขในบัญชี แต่คือ “ความมั่นใจ” ว่าตนเองสามารถจัดการชีวิตได้หลายครอบครัวเลิกพึ่งหนี้รายวัน เลิกซื้อของฟุ่มเฟือยและตั้งใจส่งเงินออมทุกเดือนอย่างสม่ำเสมอ

รูปที่ 5.1 การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน

การเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน: พลังรวมของคนตัวเล็ก

การเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนคือผลลัพธ์ที่เืองงามจากการลงมือทำร่วมกันเมื่อแต่ละครัวเรือนเริ่มออม ชุมชนก็เริ่มมีเงินทุน มีระบบ และมีความหวัง การบริหารจัดการของผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการกลุ่มสร้างความเชื่อมั่นในหมู่สมาชิกอย่างสูงด้วยระบบตรวจสอบบัญชีที่เปิดเผยทุกเดือนและการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

จากการติดตามข้อมูลปี 2568 พบว่า สมาชิกกลุ่มกว่าร้อยละ 90 ไม่มีหนี้นอกระบบอีกต่อไปเพราะสามารถเข้าถึงสินเชื่อฉุกเฉินจากกลุ่มในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

โดยไม่ต้องกลัวการทวงหนี้หรือดอกเบี้ยโหด

การทำงานร่วมกันผ่านกลุ่มออมทรัพย์ ทำให้คนในหมู่บ้านรู้จักและช่วยเหลือกันมากขึ้นเกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและการเรียนรู้ร่วมกันสิ่งนี้คือ “ทุนทางสังคม” ที่สำคัญยิ่งกว่าทุนทางการเงิน

ผลลัพธ์ทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่า “การลดหนี้อย่างยั่งยืน ต้องเริ่มจากข้างใน” เริ่มจากวินัยเล็ก ๆ การออมอย่างต่อเนื่อง และความร่วมมือของคนในชุมชนที่เชื่อมั่นซึ่งกันและกัน

รูปที่ 5.2 การเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน

ตารางที่ 5.1 ภาพรวมของผลลัพธ์และการเปลี่ยนแปลง

ระดับการเปลี่ยนแปลง	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง	ความหมายเชิงพัฒนา
ครัวเรือน	ลดภาระหนี้เฉลี่ย 25–40%, มีเงินออม, ทำบัญชีรายรับ–รายจ่าย	พัฒนาวินัยทางการเงินและความมั่นคงในชีวิต
ชุมชน	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพิ่มเป็น 200 คน, สวัสดิการชุมชน, ลดหนี้นอกระบบ	เกิดระบบเศรษฐกิจภายในที่หมุนเวียนและยั่งยืน
นโยบาย	ตำบลพระพุทธเป็นพื้นที่ต้นแบบ, โมเดลขยายสู่ระดับจังหวัด	สร้างรูปแบบใหม่ของ “นโยบายจากฐานราก”

จากการติดตามข้อมูลปี 2568 พบว่า สมาชิกกลุ่มกว่าร้อยละ 90 ไม่มีหนี้นอกระบบอีกต่อไปเพราะสามารถเข้าถึงสินเชื่อฉุกเฉินจากกลุ่มในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

โดยไม่ต้องกลัวการทวงหนี้หรือดอกเบี้ยโหด

การทำงานร่วมกันผ่านกลุ่มออมทรัพย์ ทำให้คนในหมู่บ้านรู้จักและช่วยเหลือกันมากขึ้นเกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและการเรียนรู้ร่วมกันสิ่งนี้คือ “ทุนทางสังคม” ที่สำคัญยิ่งกว่าทุนทางการเงิน

ผลลัพธ์ทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่า “การลดหนี้อย่างยั่งยืน ต้องเริ่มจากข้างใน” เริ่มจากวินัยเล็ก ๆ การออมอย่างต่อเนื่อง และความร่วมมือของคนในชุมชนที่เชื่อมั่นซึ่งกันและกัน

บทที่ 6 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน มหาวิทยาลัย และหน่วยงานภาครัฐ โดยมี “กลุ่มออมทรัพย์ สัจจะหมู่ 7 ตำบลพระพุทธ” เป็นต้นแบบของการจัดการหนี้อย่างมีวินัยและโปร่งใส

จากการติดตามผล พบว่า โมเดลนี้สามารถลดภาระหนี้ครัวเรือนเฉลี่ยได้ถึง ร้อยละ 25–40 เพิ่มเงินหมุนเวียนในระบบชุมชนกว่าหนึ่งล้านบาท และทำให้ “หนี้นอกระบบแทบหมดไป” จากหมู่บ้านที่เคยเผชิญวิกฤตการเงินอย่างรุนแรง

ความสำเร็จเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นผลจาก 5 กลไกหลักที่ทำงานประสานกันเป็นระบบตั้งแต่การวางข้อมูลฐานราก การสร้างผู้นำที่มีธรรมาภิบาลไปจนถึงการปลูกฝังวัฒนธรรมออม-ซื่อสัตย์-รับผิดชอบในทุกครัวเรือน

ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและมีธรรมาภิบาล: รากฐานของความไว้วางใจ

ในทุกโมเดลที่ประสบความสำเร็จ มักมี “หัวใจของคนหนึ่งคน” ซ่อนอยู่เบื้องหลัง — คนที่ไม่เพียงพูดเรื่องพัฒนา แต่ “ใช้ชีวิตให้เห็นเป็นตัวอย่าง” ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 คือตัวแปรสำคัญที่สุดของโมเดลนี้เขาไม่เพียงเป็น “หัวหน้ากลุ่มออมทรัพย์” แต่คือ “ผู้นำทางใจ” ที่ยืนเคียงข้างคนในทุกช่วงเวลา ภาวะผู้นำของเขาโดดเด่นในสามมิติ คือ ซื่อสัตย์และจริงจัง บัญชีของกลุ่มเปิดเผยทุกเดือน ตรวจสอบได้ทุกบาท นำโดยตัวอย่าง เป็นคนแรกที่ออมอย่างต่อเนื่อง และไม่เคยขาดส่งแม้แต่เดือนเดียว และ มีจิตอาสา มองการแก้หนี้เป็นภารกิจเพื่อส่วนรวม ไม่ใช่ผลประโยชน์ส่วนตัว

ข้อสัจและจริงจัง

ผู้นำคนนั้นเชื่อว่า “เงินคือสิ่งละเอียดอ่อนที่สุดในชุมชน” เขาจึงตั้งกติกาให้ทุกบัญชีของกลุ่มเปิดเผยต่อสมาชิกทุกเดือน รายรับ-รายจ่ายประกาศกลางศาลาหมู่บ้านอย่างโปร่งใส สมาชิกทุกคนสามารถตรวจสอบได้ทุกบาททุกสตางค์ จนเกิดวลีในหมู่บ้านว่า “ถ้าเป็นเงินกลุ่มหมู่ 7 ไม่มีคำว่าเงินหาย มีแต่เงินงอก”

นำโดยการกระทำ

ไม่ใช่คำสั่งในวันที่ยังไม่มีใครกล้าเริ่มฝากเงิน เขาคือคนแรกที่เปิดสมุดคู่ฝากเริ่มต้นด้วยเงิน 100 บาททุกเดือนอย่างต่อเนื่อง และไม่เคยขาดแม้แต่ครั้งเดียว เมื่อสมาชิกเห็นว่า “ผู้นำทำได้” ทุกคนก็เริ่มทำตามโดยไม่ต้องบังคับ ความสม่ำเสมอเล็ก ๆ เหล่านี้ค่อย ๆ กลายเป็นแรงบันดาลใจให้ทั้งหมู่บ้าน

มีจิตอาสาเพื่อส่วนรวม

สำหรับเขา การแก้ปัญหาหนี้ไม่ใช่หน้าที่ แต่คือ “ภารกิจของหัวใจ” เขาใช้เวลาหลังเลิกงานลงพื้นที่เยี่ยมบ้านสมาชิกที่มีปัญหา ให้คำปรึกษาเรื่องการออม การทำบัญชีรายจ่าย หรือแม้แต่ปลอบใจในยามสิ้นหวังทุกครั้งที่มีสมาชิกขาดส่ง เขาไม่ตำหนิ แต่จะพูดด้วยความเข้าใจว่า “ไม่เป็นไร เดือนนี้ลำบาก เดือนหน้าเริ่มใหม่ เราอยู่ด้วยกัน อยู่ด้วยกัน” ความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อผู้นำ จึงกลายเป็น พุนทางสังคม ที่แข็งแกร่งที่สุดเมื่อผู้นำเป็นคนดี ระบบใด ๆ ก็มีคนพร้อมร่วมมือ

นอกจากบริหารกลุ่มออมทรัพย์ ผู้ใหญ่บ้านยังมองเห็นการพัฒนาในมิติที่ลึกกว่าเขาเชื่อว่า “การลดหนี้คือจุดเริ่มต้นของการสร้างศักดิ์ศรีชีวิต” จึงผลักดันให้ชาวบ้านเรียนรู้การปลูกผักปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้เกิดรายได้เสริมจากสิ่งที่ทำได้จริงในพื้นที่

เขายังเป็นคนประสานงานกับหน่วยงานภายนอกทั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา อ.ก.ส. และพัฒนาชุมชน ให้เข้ามาหนุนเสริมองค์ความรู้ โดยย้ำเสมอว่า “อย่ามาช่วยแบบให้เงิน แต่อยากให้อย่างช่วยแบบให้ปัญญา”

ผลลัพธ์ที่เห็นชัด: จากตัวเลขสู่ความมั่นคงในใจ

1. มั่นคงทางการเงินของสมาชิก ครั้วเรือนส่วนใหญ่มีเงินออมเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้นกว่า ร้อยละ 30-50 และมีทุนสำรองไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน ลดการกู้หนี้ยืมสินจากระบบเงินแทบหมดไป

2. เกิดวินัยและความรับผิดชอบร่วม การเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์ เปลี่ยนพฤติกรรมของชาวบ้านอย่างเห็นได้ชัด สมาชิกส่วนใหญ่เริ่มทำบัญชี ครั้วเรือน รู้จักแยกจ่ายจำเป็นกับรายจ่ายฟุ่มเฟือย

3. สร้างวัฒนธรรมการช่วยเหลือกัน กองทุนสวัสดิการที่จัดตั้งขึ้นช่วยจ่ายค่ารักษา งานศพ และกิจกรรมชุมชน ทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึก “เราไม่ถูกทิ้งไว้คนเดียว” และรู้ว่าการออมไม่ใช่เพื่อตัวเองเท่านั้น แต่เพื่อ “คนข้างบ้าน” ด้วย

4. สร้างความภาคภูมิใจของการเป็นเจ้าของร่วม สมาชิกทุกคนรู้สึกว่าเป็น “เงินของเรา” ไม่ใช่ของใครคนหนึ่ง ทุกคนมีสิทธิ มีเสียง และมีส่วนร่วมในทุกการตัดสินใจความรู้สึกนี้ทำให้เกิด “พลังรักชากติกา” อย่างสมัครใจ

กลุ่มนี้พิสูจน์ให้เห็นว่า “ทุน” ที่สำคัญที่สุดของชุมชน ไม่ใช่เงินทอง แต่คือ ความเชื่อใจและวินัยร่วมกัน

“เราช่วยกันดูแลเหมือนบ้านเดียวกัน ถ้าใครพลาด เราก็ช่วยกันพยุง ไม่ใช่ผลักให้ล้ม” — เหมอญญิกกลุ่มออมทรัพย์ หมู่ 7

จากระบบฝาก-กู้-คิน-ปันผล ที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ ได้กลายเป็นวงจรแห่งความไว้วางใจที่หมุนต่อเนื่องจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง และขยายเป็นทุนทางสังคมทั้งตำบล ระบบของกลุ่มนี้จะหมู่ 7 จึงไม่ได้เป็นแค่ “กลไกทางการเงิน” แต่เป็น “ระบบสังคมที่สร้างคนให้มีวินัยและศรัทธาในกันและกัน” เพราะในทุกบาทของเงินออม มี “ความไว้วางใจ” ปนอยู่เสมอ

การบูรณาการข้อมูลและภาคีเครือข่าย : แก้ปัญหาด้วยข้อมูลจริง

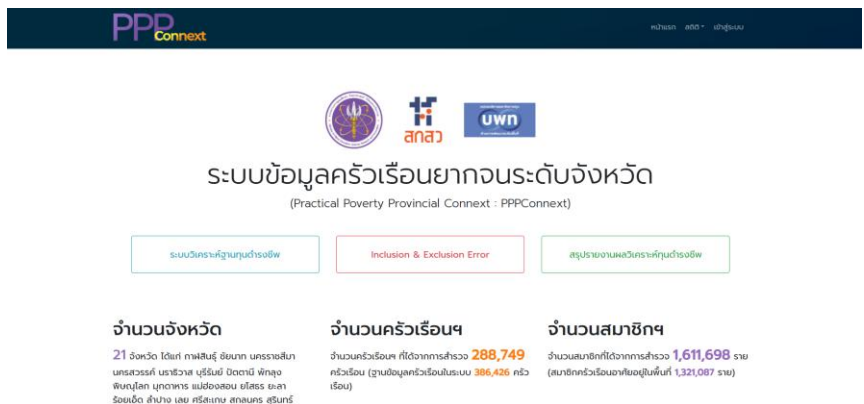
ในอดีต การแก้ปัญหาหนี้สินมักเริ่มจาก “มาตรการจากบนลงล่าง” ที่ไม่เข้าใจบริบทจริงของชาวบ้าน บางครัวเรือนได้รับความช่วยเหลือซ้ำซ้อนขณะที่บางครัวเรือนกลับถูกมองข้ามไปอย่างน่าเสียดาย

แต่โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะในตำบลพระพุทไธได้เปลี่ยนแนวคิดนี้อย่างสิ้นเชิง — จาก “การคาดเดา” สู่ “การใช้ข้อมูลจริง” ด้วยการบูรณาการฐานข้อมูลระดับจังหวัดและข้อมูลภาคสนามเข้ากับกลไกของภาคีเครือข่ายในพื้นที่อย่างเป็นระบบ

ฐานข้อมูลที่มีชีวิต : จากตัวเลขสู่เรื่องราวของคน

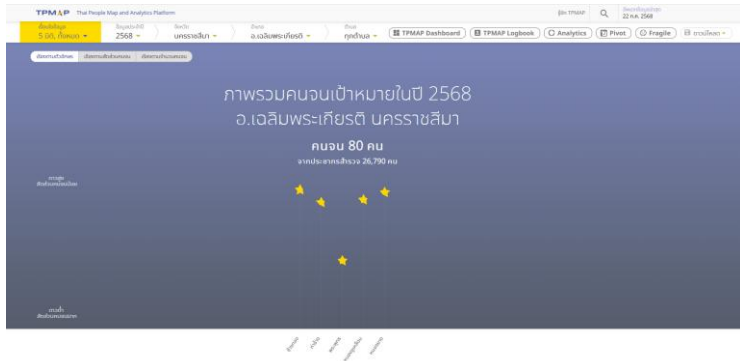
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ในฐานะ “หน่วยกลางขับเคลื่อนทางวิชาการ” ได้พัฒนาแนวทางบูรณาการข้อมูล 3 ระบบหลัก เพื่อให้เข้าใจปัญหาเชิงลึกของชุมชน

1. PPP Connex (Poverty Alleviation Platform) ใช้ระบุและจำแนก “ครัวเรือนยากจน” ที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงพร้อมข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ภาระหนี้ และความต้องการจำเป็นของแต่ละครัวเรือน

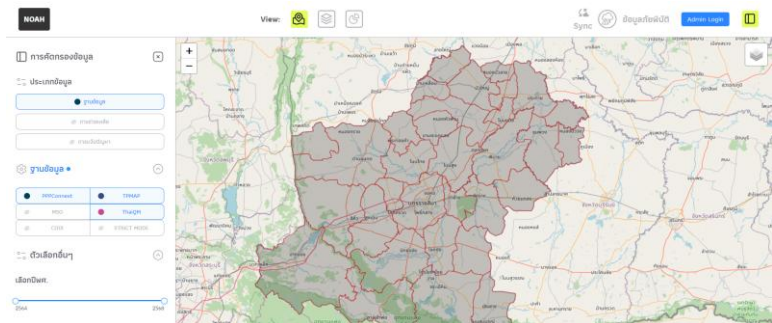
รูปที่ 6.1 PPP Connex

2. TPMAp (Thai People Map and Analytics Platform) ใช้ตรวจสอบสถานะความจำเป็นพื้นฐาน (เช่น รายได้ต่อหัว สุขภาพ การศึกษา) เพื่อยืนยันว่าครัวเรือนใดควรได้รับการช่วยเหลือเป็นลำดับแรก

รูปที่ 6.2 TPMAp

3. NOAH Platform (Nakhon Ratchasima Open Area Hub) เป็นนวัตกรรมของจังหวัดที่ใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพรายครัวเรือน และติดตามการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้-หนี้สินแบบเรียลไทม์ ทำให้เห็นภาพการ “ขยับตัวทางเศรษฐกิจ” ของแต่ละครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม

รูปที่ 6.3 NOAH Platform

ภาพรวมเชิงข้อมูลของตำบลพระพุทธ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งสามระบบร่วมกับการลงพื้นที่ภาคสนาม พบว่าในตำบลพระพุทธ มีครัวเรือนยากจน 191 ครัวเรือน และในจำนวนนั้นกว่า 110 ครัวเรือน (ร้อยละ 57.6) มีหนี้สินสะสมรวมกว่า 10.3 ล้านบาท

ตารางที่ 6.1 ภาพรวมโครงสร้างหนี้เชิงซ้อน

ประเภทหนี้	จำนวน ครัวเรือน	มูลค่าหนี้ (บาท)	สัดส่วน (%)
กองทุนที่รัฐสนับสนุน (กองทุนหมู่บ้าน/เงิน ล้าน)	91	3,082,000	30
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.)	41	6,236,250	60
กลุ่มออมทรัพย์/สหกรณ์	14	697,000	7
หนี้นอกระบบ	3	78,000	<1
แหล่งอื่น ๆ (ญาติ, ไฟแนนซ์, เพื่อนบ้าน)	9	222,000	2
รวม	159	10,315,250	100

ตัวเลขเหล่านี้สะท้อนภาพ “โครงสร้างหนี้เชิงซ้อน” ของคนในพื้นที่ได้อย่างชัดเจน แม้หนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในระบบของรัฐ แต่กลับกลายเป็นภาระระยะยาวเพราะรายได้ภาคเกษตรไม่มั่นคง และขาดความรู้ทางการเงินในการบริหารจัดการ

เมื่อมหาวิทยาลัยฯ เข้าใจโครงสร้างหนี้อย่างละเอียดแล้วจึงออกแบบแนวทางการดำเนินงานแบบ “เจาะจงรายครัวเรือน” ร่วมกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การแก้ปัญหามีประสิทธิภาพสูงสุด

1. เจริญปรับโครงสร้างหนี้กับสถาบันการเงิน โดยเฉพาะ ธ.ก.ส. และกองทุนหมู่บ้าน เพื่อขยายเวลาชำระหนี้ พักดอกเบี้ยบางส่วน และลดแรงกดดันทางการเงินให้กับครัวเรือนเป้าหมาย

2. จัด “ตลาดนัดแก้หนี้” ระดับอำเภอ เพื่อให้ลูกหนี้-เจ้าหนี้-หน่วยงานรัฐ-มหาวิทยาลัย ได้พูดคุยกันอย่างเท่าเทียม ผลการดำเนินงานสามารถพักหนี้ได้รวม 1.12 ล้านบาท และปรับโครงสร้างหนี้เพิ่มอีก 1.55 ล้านบาท

3. ส่งเสริมอาชีพและรายได้ใหม่ มุ่งเน้นให้ครัวเรือนที่ผ่านการปรับโครงสร้างหนี้มีช่องทางสร้างรายได้อย่างยั่งยืน เช่น ปลูกผักพื้นบ้าน ผักปลอดภัย และสมุนไพรเศรษฐกิจ ผลิตสินค้าแปรรูป เช่น น้ำสมุนไพร ข้าวหลาม และอาหารพื้นถิ่นพัฒนาเกษตรแบบตลาดนำการผลิต โดยมหาวิทยาลัยช่วยเชื่อมตลาดรับซื้อ

4. อบรมความรู้ทางการเงิน (Financial Literacy) จัดหลักสูตร “เงินทองต้องวางแผน” และ “บัญชีครัวเรือน ปลอดภัย” เพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องรายรับ-รายจ่าย การคำนวณดอกเบี้ย และแนวทางวางแผนชำระหนี้ระยะยาว

อาสาสมัครแก้หนี้ในพื้นที่ (ADM)

เมื่อโมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมาเริ่มดำเนินงาน คณะผู้วิจัยโครงการแก้จนโคราชฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา พบปัญหาสำคัญว่า — แม้จะมีข้อมูลครบจากระบบ PPP Connex และ TPMAP แต่การเข้าถึงชีวิตจริงของครัวเรือนยากจนยังเป็นเรื่องยาก หลายครัวเรือนไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลนี้ เพราะกลัวถูกดำเนินหรือกลัวเสียหน้า บางครัวเรือนหลีกเลี่ยงการพูดเรื่องเงิน เพราะมองว่า “หนี้คือเรื่องอับอาย”

จึงเกิดแนวคิดใหม่ที่พลิกโฉมวิธีทำงานทั้งหมด คือ การสร้าง “คนกลาง” ที่ชาวบ้านไว้วางใจได้จริง —อาสาสมัครแก้หนี้ในพื้นที่ (Area Development Manager: ADM) ADM คือสะพานระหว่าง “บ้าน” กับ “ระบบ” ระหว่าง “ข้อมูล” กับ “ความจริงของชีวิต” และระหว่าง “นโยบายจากส่วนกลาง” กับ “เสียงของคนตัวเล็กในหมู่บ้าน”

ใครคือ ADM

ADM ไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐ ไม่ใช่คณะกรรมการหมู่บ้าน แต่คือคนในชุมชนธรรมดา ที่มีหัวใจอยากช่วยเพื่อนบ้านให้หลุดพ้นจากวงจรหนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนที่เข้าใจบริบทท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง เช่น แกนนำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรรุ่นใหม่ หรือผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ ทุกคนผ่านการเข้ารับการอบรมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ให้มีทั้ง “ความรู้ทางเทคนิค” และ “ทักษะการสื่อสารอย่างเข้าใจมนุษย์”

บทบาทสำคัญของ ADM

อาสาสมัครแก่หนึ่งในพื้นที่ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “คนกลางใจดี” ไม่ได้เป็นเพียงผู้เก็บข้อมูลหนี้ แต่คือผู้ฟัง ผู้ให้กำลังใจ และผู้เชื่อมโยงคนที่มีปัญหา

เข้ากับโอกาสใหม่ในชีวิตอย่างอ่อนโยนและจริงใจ งานของ ADM จึงไม่ได้อยู่ในสำนักงานหรือห้องประชุม แต่เริ่มต้นจาก “การเดินเข้าบ้านคนเป็นหนี้” ด้วยหัวใจที่อยากเข้าใจมากกว่าตัดสิน

1. สำรวจและวิเคราะห์โครงสร้างหนี้รายครัวเรือน ADM จะเริ่มจากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้เจ้าของบ้านเปิดใจ จากนั้นจะช่วยรวบรวมข้อมูลรายรับ รายจ่าย และแหล่งหนี้ทั้งหมดจนได้ “แผนภาพหนี้สินรายครัวเรือน” (Household Debt Mapping) ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนแก้หนี้เฉพาะราย

2. ให้คำปรึกษาและสร้างแรงบันดาลใจในการจัดการหนี้ ADM ไม่ใช่คนที่บอกว่า “ห้ามกู้” แต่คือคนที่ช่วยวางแผนว่า “จะกู้ยังไงให้ไม่ล้มอีก” เขาจะสอนการจดบัญชีรายรับ-รายจ่าย การออมเล็ก ๆ ทุกเดือน และช่วยให้ครอบครัวมองเห็นหนทางพ้นตัวด้วยตัวเอง

3. ประสานเชื่อมโยงระหว่างบ้าน-กลุ่มออมทรัพย์-หน่วยงานรัฐ ADM จะคอยประสานกับกลุ่มออมทรัพย์หมู่ 7, ธ.ก.ส., พัฒนาชุมชน, และสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในกรณีที่ครัวเรือนต้องการพักหนี้ ปรับโครงสร้าง หรือกู้เงินดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้ทุกขั้นตอนเป็นมิตรและเข้าใจง่าย

4. ติดตามผลและรายงานต่อเนื่อง ADM จะรายงานข้อมูลการชำระหนี้ ความคืบหน้า และรายได้ของครัวเรือนเข้าสู่ระบบ PPP Connex และ NOAH Platform ทุกเดือน ทำให้ทีมมหาวิทยาลัยและหน่วยงานเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงจริงแบบเรียลไทม์

ผลลัพธ์ของการใช้ข้อมูลจริงในการขับเคลื่อน

การทำงานบนฐานข้อมูลจริง ทำให้โมเดลพระพุทธรูปแตกต่างจากโครงการแก้หนี้ทั่วไป เพราะ “ไม่ใช่การแก้ปัญหาคอคลุมทั้งหมดในครั้งเดียว” แต่คือ การแก้ปัญหาทีละบ้าน ทีละชีวิต

1. การช่วยเหลือไม่ซ้ำซ้อน แต่ละครัวเรือนถูกติดตามโดย ADM และบันทึกในระบบ PPP Connexxt
ลดการซ้ำซ้อนของหน่วยงาน และทำให้ทุกภาคีเห็นข้อมูลชุดเดียวกัน
2. การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายจริง ข้อมูลรายครัวเรือนช่วยระบุได้ว่าใครมีศักยภาพในการฟื้นตัว
และใครต้องการความช่วยเหลือเฉพาะด้าน
3. การประเมินผลได้อย่างโปร่งใส ทุกการปรับหนี้และการเพิ่มรายได้
ถูกบันทึกในระบบกลางทำให้ติดตามผลได้แบบเรียลไทม์

บทที่ 7

ปัญหาและอุปสรรคของการขับเคลื่อนโมเดล

แม้โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมาจะได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในพื้นที่ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ แต่ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ก็ต้องเผชิญกับ “ข้อจำกัด” และ “อุปสรรค” ทั้งในระดับครัวเรือน ระบบการทำงาน และสภาพเศรษฐกิจโดยรวม การเรียนรู้จากอุปสรรคเหล่านี้จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้โมเดลพัฒนาได้อย่างรอบด้านและสามารถต่อยอดเป็นแนวทางเชิงนโยบายได้ในอนาคต

ความหลากหลายและความเปราะบางของชีวิต

แม้ครัวเรือนส่วนใหญ่ในตำบลพระพุทธรังจะมีชีวิตที่ดีและอยากหลุดพ้นจากหนี้สิน แต่ในความเป็นจริง การดำเนินชีวิตของพวกเขายังเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ ซึ่งทำให้การเปลี่ยนผ่านจาก “ผู้เป็นหนี้” ไปสู่ “ผู้มีวินัยทางการเงิน” เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา ความเข้าใจ และการหนุนเสริมจากหลายฝ่าย อุปสรรคเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากความล้มเหลวของคนในชุมชน แต่สะท้อนถึง “ความเปราะบางเชิงโครงสร้าง” ที่ยังฝังรากอยู่ในวิถีชีวิตชุมชน

ความหลากหลายของอาชีพและรายได้ไม่แน่นอน

คนส่วนใหญ่ในตำบลพระพุทธรังพึ่งพาอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก — ปลูกข้าว ปลูกผัก และพืชหมุนเวียน เช่น ผักบุ้ง คื่นช่าย หรือผักพื้นบ้านอื่น ๆ เพื่อขายในตลาดท้องถิ่น แต่รายได้จากการเกษตรขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ ทั้งสภาพอากาศ ราคาตลาด และต้นทุนการผลิต หลายครัวเรือนมีรายได้เพียงปีละหนึ่งหรือสองครั้งจากการเก็บเกี่ยว ระหว่างนั้นต้องอาศัยเงินกู้เพื่อดำรงชีพ จ่ายค่าเล่าเรียน ค่ารักษาพยาบาล หรือซื้อปุ๋ยเมล็ดพันธุ์

การขาดสภาพคล่องทำให้ครัวเรือนจำนวนมากติดอยู่ใน “กับดักหนี้หมุนเวียน” คือกู้จากแหล่งหนึ่งเพื่อไปปิดอีกแหล่งหนึ่ง โดยไม่สามารถหลุดออกจากวงจรนี้ได้

อายุเฉลี่ยสูงและขาดแรงงานรุ่นใหม่

อีกหนึ่งอุปสรรคที่สะท้อนให้เห็นชัดในพื้นที่ คือ โครงสร้างประชากรที่แก่ตัวลงคนหนุ่มสาวจำนวนมากย้ายออกไปทำงานในตัวเมืองหรือกรุงเทพฯ เหลือเพียงผู้สูงอายุและแม่บ้านที่เป็นแรงงานหลักในชุมชน แม้ผู้สูงอายุมีประสบการณ์ชีวิต แต่กลับขาดโอกาสเข้าถึงองค์ความรู้ใหม่ ๆ เช่น การทำบัญชีครัวเรือน การตลาดออนไลน์ หรือการใช้เทคโนโลยีทางการเงิน ทำให้การเรียนรู้เรื่อง “การจัดการหนี้” และ “การวางแผนรายได้” เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและกระบวนการแบบค่อยเป็นค่อยไป

พฤติกรรมการใช้จ่ายและค่านิยมการบริโภค

ในยุคที่เทคโนโลยีเข้าถึงทุกบ้าน ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมการบริโภค ส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการใช้เงินของคนในชุมชน หลายครัวเรือนเริ่มกู้เงินไม่ใช้เพราะขาดแคลน แต่เพราะต้องการ “ตามให้ทันคนอื่น” จากคำบอกเล่าของผู้นำชุมชนพบว่า สื่อออนไลน์และโฆษณาทางโทรศัพท์มือถือกระตุ้นให้เกิดการซื้อสินค้าผ่อนระยะยาวอย่างต่อเนื่อง — ตั้งแต่เครื่องใช้ไฟฟ้าไปจนถึงโทรศัพท์รุ่นใหม่

ค่านิยมการบริโภคแข่งขันกันกลายเป็นอุปสรรคสำคัญเพราะแม้จะมีความรู้เรื่องการออม แต่แรงจูงใจทางสังคมกลับผลักดันให้ครัวเรือน “อยากใช้ก่อนออมทีหลัง”

ความเคยชินกับระบบหนี้

เมื่อหนี้ฝังอยู่ในวิถีชีวิตมานาน มันก็กลายเป็น “ความปกติใหม่” บางครอบครัวมีหนี้ติดต่อกันหลายรุ่น — จากพ่อสู่ลูก จากลูกสู่หลานจนทัศนคติเรื่อง “หนี้คือเรื่องธรรมดา” กลายเป็นวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน คนจำนวนหนึ่งไม่ได้มองว่าการไม่มีหนี้คือเป้าหมายแต่กลับมองว่า “ถ้าหมุนหนี้ได้ ก็ยังอยู่ได้” ซึ่งทำให้การสร้างแรงจูงใจให้เปลี่ยนพฤติกรรมเป็นเรื่องที่ต้องใช้กระบวนการยาวนาน

ปัญหาระดับครัวเรือนจึงเป็น “หัวใจของความท้าทาย” ในการขับเคลื่อนโมเดลลดหนี้ฯ เพราะแม้จะมีระบบข้อมูล เครื่องมือ และภาคีหุ้นส่วนเสริมที่ดี แต่หากไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติของคนในบ้านได้ การแก้หนี้ก็ยังเป็นเพียงการ “เยียวยา” มากกว่าการ “เปลี่ยนผ่าน”

อุปสรรคด้านเทคนิคและระบบการผลิตในพื้นที่

แม้ชาวตำบลพระพุทธรูปส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรรม และเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการลดหนี้สินครัวเรือน แต่ระบบการผลิตในพื้นที่ยังเต็มไปด้วยข้อจำกัดทั้งด้านเทคนิค การตลาด และทรัพยากรซึ่งส่งผลโดยตรงต่อ “รายได้สุทธิ” และ “ความสามารถในการชำระหนี้” ของครัวเรือน

ปัญหาศัตรูพืชและความไม่มั่นคงของผลผลิต

เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกผักสวนครัว เช่น คื่นช่าย ผักกาด กวางตุ้ง และผักพื้นบ้านซึ่งมีรอบการเก็บเกี่ยวสั้น แต่เสี่ยงสูงต่อโรคพืชและแมลงศัตรูพืช โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน หลายครัวเรือนขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการศัตรูพืชแบบชีวภาพ จึงต้องพึ่งพาสารเคมีและยาฆ่าแมลง ซึ่งเพิ่มต้นทุนการผลิตและลดคุณภาพของผลผลิตในระยะยาว การสูญเสียผลผลิตบ่อยครั้งทำให้ครัวเรือนต้องกู้ยืมเงินเพิ่มและเข้าสู่วงจรหนี้ซ้ำซาก แม้จะมีวินัยทางการเงินมากขึ้นแล้วก็ตาม

การเข้าถึงตลาดที่จำกัดและราคาขึ้นลงตามฤดูกาล

ตลาดหลักของเกษตรกรในตำบลพระพุทธรูปคือ “ตลาดนัดชุมชน” และ “ตลาดตำบลใกล้เคียง” ซึ่งมีขนาดเล็กและขึ้นอยู่กับอุปสงค์ในท้องถิ่น เมื่อผลผลิตล้นตลาด ราคาผักตกต่ำทันที เช่น ผักกาดขายได้เพียงกิโลกรัมละ 10–15 บาท บางช่วงต้องจำหน่ายในราคาทุนหรือขาดทุน เกษตรกรบางรายเริ่มรวมกลุ่มเพื่อขายส่งให้ร้านอาหารหรือโรงเรียน แต่ยังขาดระบบการรวมศูนย์ผลผลิต (Aggregation) ที่เข้มแข็งทำให้ไม่สามารถต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้

การขาดเครื่องมือและเทคโนโลยีเพิ่มมูลค่า

ส่วนใหญ่ของผลผลิตทางการเกษตรยังถูกขายในรูป “วัตถุดิบดิบ” ขาดการแปรรูปหรือบรรจุภัณฑ์ที่สร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น การทำผักอบแห้ง ผักกาดดอง หรือผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในบางกรณี ชาวบ้านเริ่มทดลองปลูกผักไฮโดรโปนิิกส์และผักปลอดสาร แต่ยังขาดความรู้ด้านมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practices) และทุนในการจัดตั้งโรงเรือน

ต้นทุนการผลิตสูงกว่าราคาขาย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกร พบว่า ต้นทุนเฉลี่ยต่อรอบการปลูกผัก (30–45 วัน) อยู่ที่ประมาณ 2,000–3,500 บาทต่อแปลง เมื่อรวมค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา และค่าแรงตนเอง แต่รายได้สุทธิต่อรอบเฉลี่ยเพียง 2,000–2,800 บาท ทำให้ผลกำไรต่อรอบแทบไม่เหลือ หรือบางครั้ง “ขาดทุนสุทธิ” ชาวบ้านต้องพึ่งเงินกู้เพื่อหมุนทุนปลูกใหม่ กลายเป็นหนี้สะสม

ขาดการวางแผนการผลิตและการจัดการความเสี่ยง

หลายครัวเรือนยังปลูกพืชตามกระแส เมื่อเห็นเพื่อนปลูกอะไรก็ปลูกตามโดยไม่มีข้อมูลตลาดหรือการวางแผนล่วงหน้า ทำให้ผลผลิตซ้ำซ้อนในบางฤดู นอกจากนี้ยังไม่มีระบบประกันความเสี่ยงทางการเกษตรในระดับหมู่บ้าน เมื่อเกิดภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนทิ้งช่วง หรือโรคระบาดในพืชผล ครัวเรือนต้องรับความเสี่ยงเต็มที่เพียงลำพัง

อุปสรรคทางเทคนิคเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากความบกพร่องของเกษตรกร แต่สะท้อน “ข้อจำกัดเชิงระบบ” ที่เกษตรกรรายย่อยต้องเผชิญในทุกพื้นที่ และกลายเป็นรากของหนี้สินที่ซ้ำซ้อน ดังนั้น การแก้ปัญหานี้ในภาคเกษตรจะยั่งยืนได้ ต้องไม่หยุดอยู่แค่ “การออมและการปรับโครงสร้างหนี้” แต่ต้องพัฒนาไปถึง “ระบบการผลิตที่มั่นคง-ตลาดที่เป็นธรรม-และเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้”

อุปสรรคด้านระบบและโครงสร้างการบริหาร

แม้โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมาจะมีโครงสร้างการทำงานที่ดี และเกิดจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน แต่ในทางปฏิบัติกลับยังพบ “จุดอ่อนเชิงระบบ” ที่เป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนอย่างยั่งยืน อุปสรรคเหล่านี้ไม่ได้มาจากการขาดความตั้งใจของหน่วยงาน แต่เกิดจากการทำงานที่ยังไม่เชื่อมโยงกันอย่างแท้จริง ทั้งในด้านข้อมูล การบริหาร และกลไกภาคสนาม

การบูรณาการระหว่างหน่วยงานยังไม่ต่อเนื่อง

โมเดลลดหนี้ฯ ประกอบด้วยภาคีหลักหลายฝ่าย ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา อ.ก.ส. สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานยุติธรรมจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แม้จะมีความตั้งใจร่วมกัน แต่การบูรณาการยังไม่ต่อเนื่องในบางช่วงเวลา ในบางระยะของโครงการ การประชุมร่วมภาคีเกิดขึ้นไม่สม่ำเสมอ ข้อมูลที่แลกเปลี่ยนกันระหว่างหน่วยงานยังไม่อัปเดตแบบเรียลไทม์ ทำให้การช่วยเหลือครัวเรือนบางรายล่าช้า หรือซ้ำซ้อนกับโครงการอื่น

ระบบฐานข้อมูลที่ยังขาดการเชื่อมโยงและอัปเดต

แม้โครงการจะใช้เครื่องมือสำคัญอย่าง PPP Connex, TPMAP, และ NOAH Platform แต่ในเชิงเทคนิคยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ข้อมูลจากแต่ละหน่วยงานอยู่คนละระบบ ไม่สามารถเชื่อมโยงแบบอัตโนมัติ การอัปเดตข้อมูลยังต้องทำด้วยมือ (Manual Input) ซึ่งใช้เวลานาน และ ADM บางรายขาดทักษะด้านเทคโนโลยี ทำให้การกรอกข้อมูลไม่ครบถ้วน ผลที่ตามมาคือ ข้อมูลบางส่วนล่าช้า ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในพื้นที่ ซึ่งส่งผลให้การวางแผนช่วยเหลือในระดับนโยบายไม่ตรงจุด

ข้อจำกัดของงบประมาณและบุคลากรในพื้นที่

การลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมาก ทั้งงบประมาณและบุคลากร แต่โครงการส่วนใหญ่มีงบจำกัดและเป็นระยะสั้น ทำให้การติดตามผลหลังสิ้นสุดโครงการทำได้ยาก อาสาสมัคร ADM แม้จะมีบทบาทสำคัญในพื้นที่ แต่ยังไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือแรงจูงใจในระยะยาว หลายคนต้องแบ่งเวลา

ระหว่างงานหลักกับการเป็นอาสาสมัคร ในขณะที่หน่วยงานภาครัฐบางแห่งมีบุคลากรจำกัด เช่น พัฒนาชุมชนอำเภอหรือศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทำให้การติดตามผลและสนับสนุนทางเทคนิคยังไม่ทั่วถึงทุกครัวเรือน

โครงสร้างการบริหารแบบแยกส่วน

หลายหน่วยงานยังทำงานใน “กรอบภารกิจของตนเอง” โดยไม่ได้มีหน่วยกลางคอยบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ ส่งผลให้เกิดความซ้ำซ้อนของโครงการหรือการขาดช่วงระหว่างการดำเนินงาน เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพบางโครงการสิ้นสุดก่อนที่ครัวเรือนจะสร้างรายได้จริง หรือโครงการอบรมความรู้ทางการเงินไม่มีการติดตามหลังจบการอบรม สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่าระบบแก้หนี้ของชุมชนยังขาด “กลไกต่อเนื่อง” ที่ทำให้ผลลัพธ์ยั่งยืน

การประสานงานเชิงนโยบายจากระดับจังหวัดถึงท้องถิ่น

แม้ระดับจังหวัดจะมีแผนแม่บท “โคราชแก้จน คนโคราชไม่จน” ที่กำหนดแนวทางชัดเจนแต่ในระดับท้องถิ่นยังมีความท้าทายในการนำแผนไปปฏิบัติจริง บางพื้นที่ขาด “จุดเชื่อม” ระหว่างนโยบายกับปฏิบัติการ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถจัดสรรงบประมาณได้ทันเวลา หน่วยงานกลางไม่เข้าใจบริบทพื้นที่จริง ทำให้มาตรการไม่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชาวบ้าน สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิด “ช่องว่างของการบริหาร” ระหว่างระดับนโยบายกับระดับชุมชน

อุปสรรคด้านระบบและโครงสร้างไม่ใช่เพียง “ปัญหาทางเทคนิค” แต่คือ “ปัญหาทางวัฒนธรรมการบริหาร” ที่ต้องอาศัยการเปลี่ยนวิธีคิดร่วมกัน ความสำเร็จของโมเดลลดหนี้จะเกิดขึ้นได้จริง เมื่อทุกภาคส่วนยอม “ทำงานเชื่อม” มากกว่า “ทำงานซ้ำ” และเมื่อหน่วยกลางไม่ใช่ผู้สั่งการ แต่เป็นผู้เชื่อมโยงให้ทุกคนเห็นภาพเดียวกัน

บทที่ 8 บทสรุปภาพรวมของโมเดล

โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา เป็นผลลัพธ์ของการทำงานร่วมกันระหว่าง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ชุมชน และภาคีเครือข่ายที่รวมพลังกันเพื่อสร้าง “ระบบแก้หนี้อย่างยั่งยืน” ซึ่งมองปัญหาในทุกมิติ

การดำเนินงานเริ่มจากพื้นที่เล็ก ๆ คือ ตำบลพระพุทธร อำเภอนเฉลิมพระเกียรติพื้นที่ที่เคยเต็มไปด้วยครัวเรือนยากจนกว่า 190 ครัวเรือน และมีภาระหนี้รวมกว่า 10 ล้านบาท จากหลายแหล่ง ทั้งในระบบและนอกระบบแต่ด้วยการลุกขึ้นมาจัดการปัญหาด้วยพลังของคนในหมู่บ้านเองตำบลพระพุทธรได้กลายเป็น “ชุมชนต้นแบบด้านการออมและลดหนี้” ที่สะท้อนว่าการแก้ไขปัญหาหนี้ไม่จำเป็นต้องรอความช่วยเหลือจากภายนอกเสมอไป

บทเรียนสำคัญจากการดำเนินงาน

ตลอดระยะเวลาหลายปีของการขับเคลื่อน “โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา” จากพื้นที่เล็ก ๆ อย่างตำบลพระพุทธร ได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง ชุมชน มหาวิทยาลัย และภาคีเครือข่ายซึ่งนำไปสู่บทเรียนสำคัญที่สะท้อนถึง “หัวใจของความยั่งยืน” และเป็นแนวทางพัฒนาต่อในระดับจังหวัดและประเทศ

หนี้สินไม่ใช่ปัญหาเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เป็นปัญหาชีวิต

การลงพื้นที่พบว่าหนี้สินไม่ได้เกิดจากความฟุ่มเฟือยเท่านั้น แต่เชื่อมโยงกับความจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียน หรือ ภัยธรรมชาติ

หลายครัวเรือน “กู้เพื่ออยู่รอด” ไม่ใช่ “กู้เพื่อฟุ่มเฟือย” ดังนั้น การแก้หนี้จึงต้องมองให้ลึกกว่าตัวเลข ต้องมองเห็น มนุษย์หลังตัวเลข และต้องใช้ทั้งความรู้ทางเศรษฐกิจควบคู่กับความเข้าใจทางสังคมและจิตใจ

การแก้หนี้ที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากฐานรากของชุมชน

โมเดลนี้พิสูจน์ว่า “ทางออกของหนี้” อยู่ในมือของชุมชนเอง เมื่อชาวบ้านลุกขึ้นมารวมกลุ่มออมทรัพย์ สร้างระบบเงินหมุนเวียนและกำหนดกติกาด้วยตนเอง — ความเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นอย่างมั่นคง กลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 ไม่ได้ใช้เงินจากภายนอก แต่ใช้ “ทุนความเชื่อใจ” เป็นจุดเริ่มต้น นี่คือตัวอย่างชัดเจนว่าการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง (Self-Reliance) สามารถลดหนี้ได้จริง

ข้อมูลคือพลัง แต่ต้องมี ‘คนจริง’ ที่ทำให้ข้อมูลมีชีวิต

เครื่องมืออย่าง PPP Connex, TPMAP และ NOAH Platform ช่วยให้เห็นภาพชัดเจนว่าครัวเรือนไหนมีปัญหาและควรช่วยอย่างไร แต่ข้อมูลเพียงอย่างเดียวไม่พอ หากไม่มี “คนในพื้นที่” ที่เข้าใจบริบทจริง อาสาสมัครแก้หนี้ (ADM) จึงเป็นหัวใจสำคัญ — พวกเขาเป็นคนที่เปลี่ยนข้อมูลให้กลายเป็นการลงมือเป็น “สะพานมนุษย์” ที่เชื่อมระหว่างระบบกับชีวิตคน

ผู้นำที่มีธรรมาภิบาล คือรากฐานของความไว้วางใจ

ความสำเร็จของตำบลพระพุทธเกิดจากภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ที่ยึดหลัก “ซื่อสัตย์ โปร่งใส และรับผิดชอบร่วมกัน” บัญชีของกลุ่มเปิดเผยทุกเดือน ทุกคนตรวจสอบได้ ผู้นำลงมือออมก่อนเป็นตัวอย่าง และไม่ใช้ตำแหน่งเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวสิ่งนี้สร้าง “ทุนทางสังคม” ที่แข็งแกร่งกว่าเงินทุนใด ๆ

การเรียนรู้ร่วมกันคือพลังของความยั่งยืน

ตลอดกระบวนการทำงาน มหาวิทยาลัย ภาครัฐ และชุมชน ไม่ได้ทำงานแบบ “ผู้ให้-ผู้รับ” แต่ทำงานแบบ “เพื่อนร่วมทาง” ทุกการประชุม ทุกวงสนทนา กลายเป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งความรู้ทางเทคนิค และภูมิปัญญาชาวบ้านจนกลายเป็น “วัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่” ของตำบลพระพุทธ

ผลลัพธ์ที่สะท้อนความยั่งยืน

การดำเนินงานของ โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายระดับทั้งระดับ ครัวเรือน, ชุมชน, ระบบข้อมูล, นโยบายจังหวัด, และ สังคมโดยรวม ผลลัพธ์เหล่านี้ไม่เพียงสะท้อน “ความสำเร็จของโครงการ” แต่ยังเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ของ “ความยั่งยืนจากภายใน” ที่เกิดขึ้นจากการรวมพลังของคนในพื้นที่

ระดับครัวเรือน: วินัยทางการเงินและความมั่นคงที่เริ่มจากบ้าน

จากการติดตามข้อมูลเชิงลึกในตำบลพระพุทธร พบว่าครัวเรือนเป้าหมายกว่า 25 ครัวเรือนแรกที่เข้าร่วมกระบวนการติดตามและวางแผนการเงิน กับทีมอาสาสมัคร ADM มีความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในระยะเวลา 1 ปี

- หนี้สินลดลงเฉลี่ย 25–40% ต่อครัวเรือน
- ครัวเรือนกว่า 90% เริ่มทำบัญชีรายรับ–รายจ่ายอย่างต่อเนื่อง
- ร้อยละ 85 มีเงินออมประจำเดือน (ตั้งแต่ 50–500 บาท/เดือน)
- กว่าร้อยละ 70 ของครัวเรือนเริ่มสร้างรายได้เสริม

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดไม่ใช่เพียงเรื่องตัวเลขแต่คือ “ทัศนคติทางการเงินใหม่” —จากที่เคยคิดว่า “หนี้คือเรื่องธรรมดา” กลายเป็น “เราสามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องกู้เพิ่มอีก” ผลลัพธ์นี้สะท้อนถึงการฟื้น “ภูมิคุ้มกันทางการเงิน” ของครัวเรือนซึ่งถือเป็นหัวใจของความยั่งยืนในระยะยาว

ระดับชุมชน: เครือข่ายออมทรัพย์ที่ขับเคลื่อนด้วยความไว้วางใจ

ผลลัพธ์ที่จับต้องได้ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพิ่มจาก 40 คน เป็น 200 คน มีเงินหมุนเวียนในกองทุนเพิ่มจาก 50,000 บาทเป็น 700,000 บาท มีการจัดสรรกำไรจากดอกเบี้ยเพื่อ “คืนให้สังคม ระบบนี้สร้าง “ความไว้วางใจทางการเงิน” และทำให้เงินในชุมชนไม่รั่วไหลออกนอกพื้นที่ จนกลายเป็นวงจรหมุนเวียนภายใน (Money Circulation System) ที่เข้มแข็ง

ระดับระบบข้อมูล: การใช้ข้อมูลเพื่อเปลี่ยนชีวิตคนจริง

ระบบ PPP Connex, TMAP, และ NOAH Platform ได้รับการบูรณาการเข้าด้วยกันเป็นครั้งแรกในระดับตำบล โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาเป็นหน่วยกลางในการจัดการข้อมูล ข้อมูลนี้สินรายครัวเรือนถูกเก็บและวิเคราะห์ร่วมกับ ADM จนสามารถระบุกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแม่นยำและลดความซ้ำซ้อนของโครงการช่วยเหลือ ระบบนี้ทำให้ข้อมูลไม่ใช่เพียง “ตัวเลขในแฟ้ม” แต่กลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้ครัวเรือนเห็นทางออกของตนเอง

ระดับนโยบายจังหวัด: จากพื้นที่เล็กสู่โมเดลระดับจังหวัด

ความสำเร็จของตำบลพระพุทไธได้รับการยอมรับจากหน่วยงานจังหวัดนครราชสีมาและถูกยกให้เป็น “พื้นที่ต้นแบบของโครงการ โคราชแก้จน คนโคราชไม่จน” ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากแบบบูรณาการ จังหวัดได้เริ่มนำโมเดลนี้ไปขยายผลในตำบลอื่น เช่น ตำบลหลุมข้าว อำเภอโนนสูง โดยใช้รูปแบบ “ชุมชนพี่เลี้ยง” ที่กลุ่มออมทรัพย์หมู่ 7 ทำหน้าที่ถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับพื้นที่ใหม่

ระดับสังคม: การเปลี่ยนวัฒนธรรมจาก “หนี้คือความอาย”

ก่อนหน้าโครงการนี้ การพูดเรื่องหนี้ในที่สาธารณะถือเป็นเรื่องน่าอาย แต่วันนี้ “หนี้” กลายเป็นหัวข้อสนทนาที่ชาวบ้านพูดถึงอย่างเปิดเผย นี่คือการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุด จากการปิดบังสู่การเรียนรู้ร่วมกันจากความอายสู่ความภาคภูมิใจ

“ผลลัพธ์ของโมเดลลดหนี้ฯ ไม่ได้อยู่ที่ยอดหนี้ที่ลดลงเท่านั้น แต่อยู่ที่การสร้างระบบคิดใหม่ให้ชุมชนรู้จัก ‘อยู่ได้โดยไม่ต้องกู้’ และ ‘เติบโตได้โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือ’”

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หลังจากหลายปีของการลงมือจริงในตำบลพระพุทธ โมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมาได้แสดงให้เห็นว่า “การแก้ปัญหานี้” ไม่สามารถทำได้ด้วยมาตรการทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัย กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคส่วน ตั้งแต่ครัวเรือนระดับฐานรากจนถึงหน่วยงานนโยบายระดับจังหวัดและประเทศ

บทเรียนจากพื้นที่นี้ทำให้เห็นชัดว่าการลดหนี้ให้ยั่งยืนต้องเริ่มจาก “ความเข้าใจในชีวิตคน” ขยายสู่ “การจัดการในระดับชุมชน” และต่อยอดเป็น “ระบบสนับสนุนในระดับจังหวัดและประเทศ” ที่สอดคล้องกัน การสร้างระบบดังกล่าวไม่เพียงช่วยให้ครัวเรือนหลุดพ้นจากวงจรหนี้ แต่ยังช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และรัฐสามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ดังนั้น ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อไปนี้ จึงไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดบนกระดาษแต่เป็น ข้อเสนอจากประสบการณ์จริงของชุมชนที่เคยจมอยู่ในหนี้ และลุกขึ้นเปลี่ยนชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาและภาคีเครือข่ายทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยงทางปัญญา” ที่หนุนเสริมอยู่เบื้องหลัง

ข้อเสนอเชิงนโยบายระดับชุมชน

การแก้ปัญหานี้สินที่ยั่งยืน ไม่ได้เริ่มจากงบประมาณมหาศาลหรือโครงการใหญ่ของรัฐ แต่เริ่มจาก “วงอ้อมเล็ก ๆ” ของคนในชุมชนที่ตั้งใจเปลี่ยนชีวิตตนเองและเพื่อนบ้านบทเรียนจากตำบลพระพุทธสะท้อนชัดว่า พลังของชุมชนคือจุดตั้งต้นของความยั่งยืนและหากจะผลักดันโมเดลนี้ให้เติบโตต่อจำเป็นต้องเสริมความเข้มแข็งให้กับฐานรากในทุกหมู่บ้าน

สิ่งแรกที่ควรดำเนินการ คือ การขยายผลกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่จากตัวอย่างของกลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่ 7 ที่เริ่มต้นด้วยสมาชิกเพียง 40 คน แต่สามารถสร้างระบบเงินหมุนเวียน โปร่งใส และช่วยปลดหนี้ให้คนทั้งตำบล แสดงให้เห็นว่า “กองทุนเล็ก ๆ” ที่บริหารด้วยความซื่อสัตย์และวินัย สามารถเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่ทรงพลังที่สุดได้ ชุมชนอื่น ๆ ควรได้รับการส่งเสริมให้จัดตั้งกองทุนลักษณะเดียวกันโดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชน องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ร่วมกันทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงทางวิชาการ เพื่อให้ระบบออมทรัพย์ใหม่เติบโตอย่างมีมาตรฐานและยั่งยืน

ขณะเดียวกัน ควรสร้างระบบพี่เลี้ยงระหว่างชุมชน (Community Mentoring) ให้กลุ่มออมทรัพย์หมู่ 7 ทำหน้าที่เป็น “ศูนย์เรียนรู้การเงินชุมชน” ถ่ายทอดประสบการณ์จริงทั้งด้านการบริหารกองทุน การจัดทำบัญชี การสร้างแรงจูงใจ และการดูแลสมาชิก แนวทางนี้จะทำให้เกิดเครือข่ายออมทรัพย์ที่ช่วยเหลือกันในระดับตำบลและอำเภอเป็นการขยายผลจาก “กลุ่มเล็ก” สู่ “ระบบชุมชนเข้มแข็ง”

ข้อเสนอระดับชุมชนจึงไม่ใช่เพียงเรื่องเทคนิคทางการเงินแต่คือการสร้างระบบที่ทำให้คนเล็ก ๆ รู้สึกมีอำนาจในการกำหนดอนาคตของตนเอง เมื่อชาวบ้านออมด้วยใจ ผู้นำบริหารด้วยความซื่อสัตย์ และหน่วยงานภายนอกหนุนเสริมด้วยปัญญา ชุมชนก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่แท้จริง และไม่ต้องกลับไปสู่วงจรหนี้ซ้ำต่อไป

ข้อเสนอเชิงนโยบายระดับจังหวัด

เมื่อพลังของชุมชนเริ่มก่อตัว สิ่งที่จังหวัดควรทำคือ “สร้างระบบสนับสนุน” ให้การขับเคลื่อนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่สะดุด การลดหนี้สินไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยชุมชนลำพัง แต่ต้องมี กลไกกลางระดับจังหวัด ที่เชื่อมโยงหน่วยงานทั้งหมดให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ

ข้อเสนอสำคัญคือ การจัดตั้ง “ศูนย์ข้อมูลหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา” เพื่อรวบรวมและเชื่อมโยงข้อมูลจากระบบ PPP Connex, TPMAP, NOAH และสถาบันการเงินในพื้นที่ ให้สามารถวิเคราะห์สถานการณ์หนี้ได้แบบเรียลไทม์และช่วยเหลือได้ตรงจุด พร้อมกันนี้ ควรจัดตั้ง “คณะกรรมการบูรณาการแก้ไขปัญหาหนี้สินจังหวัด” โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาเป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการ เพื่อกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกันระหว่าง ธ.ก.ส., สำนักงานพัฒนาชุมชน, สำนักงานยุติธรรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

อีกกลไกหนึ่งที่สำคัญคือการขยายเครือข่าย อาสาสมัครแก้หนี้ (ADM) ไปทุกอำเภอ เพื่อเป็น “ผู้ช่วยเชื่อมระหว่างบ้านกับระบบ” และทำให้ข้อมูลในพื้นที่ถูกนำมาใช้แก้ปัญหาจริงอย่างต่อเนื่อง หากจังหวัดสามารถสร้างระบบข้อมูลและเครือข่ายคนทำงานที่แข็งแกร่งได้ ความสำเร็จของตำบลพระพุทธจะไม่หยุดอยู่

แค่หมู่บ้านเดียว แต่จะกลายเป็น “โมเดลโคราช” ที่ยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนได้ทั้งจังหวัดอย่างแท้จริง

ข้อเสนอเชิงนโยบายระดับจังหวัด

เมื่อโมเดลลดหนี้สินครัวเรือนตำบลพระพุทธรูปพิสุจน์แล้วว่าได้ผลจริงขั้นต่อไปคือการขยายผลในระดับจังหวัด โดยใช้แนวทาง “การบูรณาการเชิงระบบ” ให้ทุกหน่วยงานทำงานร่วมกันบนฐานข้อมูลเดียวกัน และมีเป้าหมายร่วมคือ “ครัวเรือนไม่กลับไปเป็นหนี้ซ้ำ”

จังหวัดนครราชสีมาควรจัดตั้ง “ศูนย์ข้อมูลหนี้สินครัวเรือนจังหวัด” เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลจากระบบ PPP Connex, TPMAP และ NOAH Platform โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาเป็นศูนย์กลางด้านวิชาการ ทำหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลและติดตามสถานการณ์หนี้เชิงพื้นที่แบบเรียลไทม์

นอกจากนี้ ควรแต่งตั้ง “คณะกรรมการบูรณาการลดหนี้สินจังหวัดนครราชสีมา” โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ร่วมกับภาคีหลัก เช่น ธ.ก.ส., สำนักงานยุติธรรม, พัฒนาชุมชน, และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกำหนดแนวทางและแผนปฏิบัติการจังหวัดที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ “โคราชแ่ก้งน คนโคราชไม่จน”

สุดท้ายคือการขยายเครือข่าย อาสาสมัครแ่ก้งน (ADM) ให้ครอบคลุมทุกอำเภอเพื่อเป็น “ตัวเชื่อมระหว่างบ้านกับระบบ” ทำให้ข้อมูลหนี้และการช่วยเหลือถึงมือครัวเรือนจริง

ข้อเสนอเชิงนโยบายระดับประเทศ

ความสำเร็จของโมเดลลดหนี้สินครัวเรือนจังหวัดนครราชสีมา สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ปัญหานี้ของประเทศไม่จำเป็นต้องเริ่มจาก “นโยบายบนลงล่าง” แต่สามารถเริ่มจาก “พลังล่างขึ้นบน” ของชุมชนที่เข้มแข็งและมีวินัยทางการเงิน รัฐบาลควรนำบทเรียนนี้ไปต่อยอดเป็น “นโยบายการเงินฐานรากแห่งชาติ” เพื่อยกระดับกลุ่มออมทรัพย์ให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจประเทศอย่างเป็นทางการ

ข้อเสนอสำคัญคือการจัดตั้ง “สถาบันพัฒนาการเงินชุมชนแห่งชาติ” ภายใต้ความร่วมมือของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง และสถาบันการศึกษา

เพื่อทำหน้าที่อบรม มาตรฐาน และกำกับการบริหารกองทุนออมทรัพย์ทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาเครื่องมือดิจิทัลที่เชื่อมโยงข้อมูลจากกลุ่มออมทรัพย์เข้ากับฐานข้อมูลหนี้สินระดับประเทศ

รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณแบบ Matching Fund โดยสมทบเงินให้กับกลุ่มออมทรัพย์ในอัตราส่วนเท่ากับเงินออมของสมาชิก เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนออมต่อเนื่องและลดการพึ่งพาเงินกู้ดอกเบี้ยสูง พร้อมกันนั้น สถาบันการเงินของรัฐ เช่น ธ.ก.ส. และธนาคารออมสิน ควรปรับบทบาทจาก “เจ้าหนี้” สู่ “เพื่อนคู่คิดทางการเงิน”

โดยสนับสนุนสินเชื่อเพื่อพัฒนาอาชีพและสวัสดิการในชุมชน มากกว่าการปล่อยกู้แบบเพิ่มภาระ หากดำเนินการตามแนวทางนี้ ประเทศไทยจะมีระบบการเงินฐานรากที่ “เป็นธรรม ยืดหยุ่น และพึ่งตนเองได้” ซึ่งไม่เพียงลดหนี้ แต่ยังสร้างวัฒนธรรมการออมและความมั่นคงให้คนไทยทุกครัวเรือนอย่างแท้จริง

บทส่งท้าย

จากหมู่บ้านเล็กสู่แรงบันดาลใจระดับชาติ

ในหมู่บ้านเล็ก ๆ ของตำบลพระพุทธร อำเภอนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีเรื่องราวหนึ่งที่เริ่มต้นอย่างเรียบง่าย — คนกลุ่มหนึ่งนัดกันมานั่งคุยที่ศาลาพุดถึงหนี้สินที่แบกมาทั้งชีวิต และตั้งคำถามว่า “เราจะอยู่แบบนี้ไปอีกนานเท่าไร ถ้าไม่เริ่มออมด้วยตัวเอง?” จากวงพุดคุยเล็ก ๆ นั้น กลายเป็นจุดเริ่มของกลุ่มออมทรัพย์สัจจะหมู่บ้าน 7 ที่ใช้ความซื่อสัตย์ ความเชื่อใจ และวินัยทางการเงินสร้างระบบที่ทำให้คนในหมู่บ้านหลุดพ้นจากวงจรหนี้โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภายนอกสิ่งที่เกิดขึ้นในตำบลพระพุทธรจึงไม่ใช่เพียง “การลดหนี้” แต่คือการ “ฟื้นศักดิ์ศรีของคนตัวเล็ก” ให้กลับมาภาคภูมิใจในชีวิตที่พึ่งพาตนเองได้อีกครั้ง

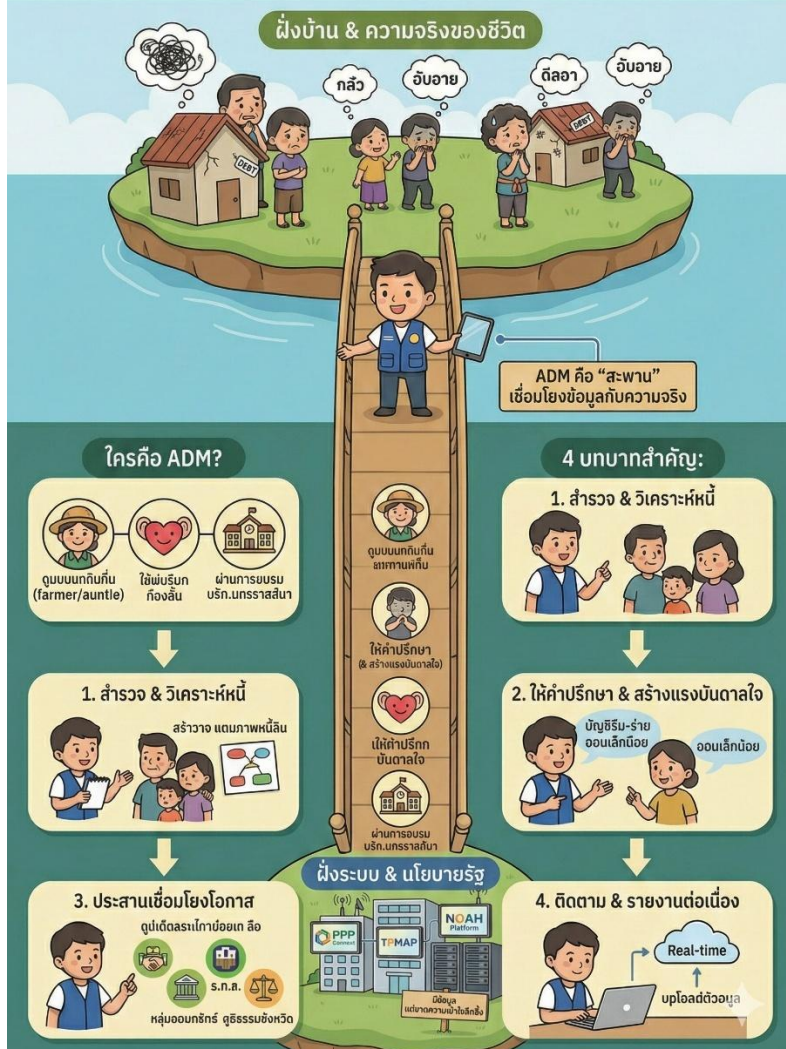
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาในฐานะพี่เลี้ยงทางปัญญา ไม่เพียงนำองค์ความรู้ลงไปหนุนเสริม แต่เรียนรู้จากชาวบ้านด้วย บทเรียนที่ได้จากหมู่บ้านแห่งนี้ทำให้เราเห็นว่า ความยั่งยืนไม่เกิดจากเงิน แต่เกิดจากความร่วมมือ ความซื่อสัตย์ และการไม่ทิ้งกัน

จากตำบลพระพุทธร โมเดลนี้ได้ขยายผลไปยังหลายพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา และเริ่มถูกจับตามองในระดับประเทศในฐานะ “แนวทางใหม่ของการแก้หนี้ด้วยพลังชุมชน” เพราะมันพิสูจน์แล้วว่า — หากรัฐ มหาวิทยาลัย และประชาชนเดินไปด้วยกันอย่างเท่าเทียม การแก้หนี้ไม่ใช่เพียงความฝัน แต่เป็นความจริงที่จับต้องได้ วันนี้ หมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งนี้ได้กลายเป็น แรงบันดาลใจระดับชาติ ที่บอกกับทุกคนว่า

“ไม่มีหนี้ได้ใหญ่เกินพลังของชุมชน และไม่มีปัญหาใดที่คนเล็ก ๆ จะแก้ไม่ได้ ถ้าเราเริ่มลงมือด้วยกัน”

และนี่คือความหมายแท้จริงของคำว่า “เมื่อชาวบ้านลุกขึ้นสู้หนี้” — การเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากใจคนธรรมดาแต่สะท้อนไปถึงโครงสร้างของสังคมไทยทั้งระบบ

อาสาสมัครในพื้นที่ (ADM): โซ่ข้อกลาง เชื่อมโยงใจ แก่ไขหนี้สินครัวเรือน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย: จาก ‘หมู่ 7’ สู่ ‘ประเทศไทย’ (จากความเข้าใจสู่ความยั่งยืน)

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษาโครงการ

รศ. ดร.อดิสร เนาวนนท์
ผศ. ดร.ทวี วัชรเกียรติศักดิ์
รศ. ดร.ชัคตัตถ์ รยะสวัสดิ์

หัวหน้าทีมบริหารงานภาพรวม
ที่ปรึกษาโครงการวิจัย
ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

คณะผู้วิจัย

ผศ. ดร.กนกพร นิยมพลี
ผศ. ดร.นุชจรี ภักดีจอหอ
ผศ. รัตติกร ศรีชัยชนะ
ดร.ณัฐระพี โพธิ์ปิตกุล
อาจารย์นพดล เพิ่มสมบูรณ์
อาจารย์จารุกิตติ์ ไชยรด
นางสาว อารีรัตน์ ประเมศรี
นางสาวปภัสรา ไทกระโทก
นางสาวปนัดดา คำจะโปะ
นางสาวปาริชาติ จันทิตา
นางสาวจิณห์นิช บวรสิทธิพงษ์
นางสาวจุฑามาศ รักษาทรัพย์
นายปิยะรัตน์ โสดา
นายธนภัทร ขำนาญธนา

โครงการการพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์ม

การแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดนครราชสีมา ระยะที่ 2
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาโคราช มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
340 ถนนสุนทรารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา
จังหวัดนครราชสีมา 30000

เมื่อ “หนี้สิน” ไม่ได้เป็นเพียงตัวเลขในบัญชี หากคือภาระชีวิตของครอบครัวและชุมชน

หนังสือเล่มนี้บันทึกเรื่องจริงของชาวตำบลพระพุทธร

อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา รวมพลัง

ลูกจ้าง “สู้หนี้” ด้วยปัญญา ความร่วมมือ และวินัยทางการเงิน

จากจุดเริ่มต้นของกลุ่มออมทรัพย์เล็ก ๆ

สู่ “โมเดลลดหนี้สินครัวเรือน” นวัตกรรมชุมชนต้นแบบ

ที่เชื่อมโยงพลังของภาครัฐ มหาวิทยาลัย และประชาชนเข้าด้วยกัน

นี่ไม่ใช่เพียงเรื่องของการปลดหนี้ แต่คือการสร้างความมั่นคง

และศักดิ์ศรีใหม่ให้ชีวิตคนในชุมชน พิสูจน์ว่า “พลังเล็ก ๆ ของชาวบ้าน”

สามารถเปลี่ยนอนาคตของทั้งตำบลได้จริง

โครงการการพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์มเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดนครราชสีมา (ระยะที่ 2)
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

